

Institut Universitari d'Història Jaume Vicens Vives

Universitat Pompeu Fabra

Tesi Doctoral

REVOLUCIÓ I CONTRAREVOLUCIÓ A
CATALUNYA DURANT EL TRIENNI LIBERAL
(1820-1823)

Ramon Arnabat Mata

Director Dr. Josep Fontana i Lázaro

volum I

1999

IV PRIMERS PROBLEMES I CONFLICTES. DE LA PRIMAVERA DE 1821 A LA DE 1822

IV.1 EL TRIENNI I EL MÓN ECLESIASTIC¹

IV.1.1 Clergat i Constitució

Amb l'arribada del Trienni liberal el clergat patí una important davallada econòmica, primer per les resistències de la població a continuar pagant diversos drets i després per les lleis liberals destinades a retallar el seu immens patrimoni amb la desamortització. Molts pagesos aprofitaren la proclamació de la Constitució per a deixar de pagar delmes, primícies, lluïsmes i censals d'on provenien les tres quartes parts dels ingressos eclesiàstics a Catalunya². D'això es queixava el rector de la Llacuna:

¹ Per la qüestió religiosa durant el Trienni continuen sent imprescindibles els treballs de FELIU: La clerecia..., Vicente CONEJERO: "El clero liberal y secularizado de Barcelona (1820-1823)" dins Revista Internacional de Sociología, núm.18-19-20 (1976), pàg.7-47; als quals cal afegir els més recents de BADA: L'església..., pàg.78-95 i 202-231 pel Trienni; ANGUERA: "La ideologia...", pàg.107-127 pel Trienni; i Manuel TERUEL: Obispos liberales. La utopia de un proyecto (1820-1823), Lleida, 1996. Notícies disperses, però interessants, a BARRAQUER: Los religiosos..., vol.1, pàg.761-1.183. Poden servir com a visió panoràmica els treballs de Francisco J. TAPIA: "Las relaciones Iglesia-Estado durante el primer experimento liberal en España (1820-1823)", dins Revista de Estudios Políticos, núm.173 (1970), pàg.69-88; Manuel REVUELTA: Política religiosa de los liberales en el siglo XIX. El Trienio Constitucional, Madrid, 1973, CALLAHAN: Iglesia..., pàg.118-136 pel Trienni, i José Manuel CUENCA TORIBIO: "La Iglesia española en el Trienio Constitucional (1820-1823). Notas para su estudio", dins Hispania Sacra, XVIII, núm.36 (1965), pàg.333-362 i "La Iglesia española en la crisis del Antiguo régimen (1789-1833)", dins Homenaje al Dr. Jaun Reglá Campistol, València, 1975, vol.II, pàg.222-245. Menys interessant és Francisco MARTÍ GILABERT: Iglesia y Estado en el reinado de Fernando VII, Pamplona, 1994, pàg.47-142 pel Trienni. Per Lleida tenim força treballs: Maria del Carme TORRES i GRAELL: El fet religiós a les terres de Lleida durant el temps de Ferran VII, Lleida, 1983, pàg.71-110, pel Trienni; Ramiro VIOLA: "Incidencias religiosas durante el período constitucional (1820-1823) en la diócesis de Lérida" dins Anthologica Annua, XX (1973), pàg.753-820) i Lorenzo Vicente SAS: "Repercusión del trienio constitucional en Lérida. Aspecto eclesiástico" dins Ilerda, XL (1980), pàg.251-268. Per l'Anoia GUTIÉRREZ POCH: "El Trienni...", pàg.168-175. Per Tarragona, FERRER: Tarragona..., pàg.89-112. Vegeu també FONTANA: La revolució..., pàg.43-47 i ARTOLA: La España..., pàg.761-766.

² D'on provenien les tres quartes parts dels ingressos eclesiàstics a l'inici del Trienni, com demostra Esteban CANALES: "Las rentas de la Iglesia en vísperas de la revolución liberal: el ejemplo de la Diócesis de Barcelona" dins PORTILLA i altres (ed.): Industrialización..., pàg.301-312, que assenyala que la procedència de les rendes del clergat era: finques pròpies 18%, drets d'estola 4%, delmes 34% i censos i censals 44% (pàg.303), i la es distribuïen d'aquesta manera: 6,5% a la Mitra, 6% al Capítol, 30% als rectors, 3% als beneficiats, 36 al clergat regular i 19 a la resta (pàg.306). També Eduard TODA: La destrucció de Poblet. 1800-1900, Monestir de Poblet, 1935, pàg.65-67, i Elisa BADOSA: Explotació agrícola y contractes de conreu (1670-1840). Les finques del clergat de Barcelona, Barcelona, 1985. Pel clergat català a les vigílies de la revolució liberal vegeu FELIU: La clerecia..., pàg.9-33, que dona la xifra d'uns 12.300 membres a Catalunya (6.600 seculars, 4.500 regulars, i 1.200 religiosos. Per la situació de la diòcesi de Vic vegeu FIGUEROLA: Església..., pàg.23-33 i Valentí GIRBAU: "El bisbat de Vic (1783-1815). Anàlisi de les visites pastorals", dins Jordi FIGUEROLA (ed.): Osona i Catalunya al segle XIX. Estudis d'Història, Vic, 1990, pàg.51-62. Vegeu

“Casi todos los labradores del término de esta Parroquia se han denegado a pagarme los diezmos y primicias sin otro pretexto que no residir el Cura en la Población, por más que sea en fuerza de sentencia que ha pasado a cosa juzgada y por orden expresa del Ilustrísimo Diocesano”³.

A més, molts ajuntaments, aprofitaren l’ocasió per tirar endavant plets contra les comunitats religioses que tenien aturats per la burocràcia de la monarquia absoluta, com l’ajuntament de Poboleda que havia iniciat l’any 1817 un plet contra el prior de Scala Dei per una dotació de la vicaria del municipi⁴. L’ajuntament de Reus, per exemple, reclamà del capítol de Tarragona el mes de març de 1822 els 160.000 rals que diferents prestamistes d’aquesta ciutat li havien deixat en forma d’avançada⁵. Al seu torn l’ajuntament de Reus es queixava que el Capítol de Tarragona devia els impostos de la contribució directa dels delmes que cobrava, i aquest argumentava que segons el decret de 10 d’octubre de 1817 el delmes eren exempts de contribució. Finalment l’ajuntament decidí de procedir a l’embargament:

“En atención de que el Illtre. Cabildo Eclesiástico de la Ciudad de Tarragona, está adeudando la cantidad de mil quinientas cinquenta y dos libras seis sueldos y un dinero en razón de la contribución directa por los diezmos que perciben en el término de esta Villa hasta el último tercio inclusive de mil ochocientos veinte, se proceda al embargo de las mil quatrocientas diez y siete libras diez sueldos que están adeudando a dicho Cabildo Francisco Pons y José Juncosa de esta vecindad por varios arriendos.”⁶

També l’ajuntament de Tarragona actuà contra el Capítol de la ciutat perquè aquest es negava a pagar els impostos per matar bestiar, l’entrada de vi a la ciutat, i els allotjaments⁷, i aquest es queixà de que l’ajuntament deixés de pagar deu cabrits en les

també CAHALLAN: *Iglesia...*, pàg.128-130 i Manuel REVUELTA: *La exclaustación (1833-1840)*, Madrid, 1976, pàg.13-79. Una situació força semblant al País Valencià segons BARBASTRO: *El clero valenciano...*, pàg.21-125. Altres exemples a Leandro HIGUERUELA: “Estadística del clero del arzobispado de Toledo y de sus rentas en el Trienio Liberal” dins *Estudios de Historia Contemporánea*, vol.I (1976), pàg.91-117 i José M. LÓPEZ i Javier VILLA: “Los informes de ‘bienes nacionales’ y desamortización: Una aportación al estudio del clero regular en las provincias de Valladolid y Palencia a finales del Antiguo Régimen”, dins *Congreso de Historia Rural. Siglos XV al XIX*, Madrid, 1984, pàg.535-560).

³ Carta de Jaime Abril rector de la Llacuna, amb data 23 de desembre de 1820 (ADiocB, caixa “Delmes i drets d’estola...”, plec quart). Vegeu, també, VALLS: *Cronologia...*, pàg.245. Vegeu-ne més exemples del Penedès a ARNABAT: *Liberals i reialistes...*, vol.II, pàg.112-115.

⁴ Carta dels veïns de Poboleda amb data de 25 de maig de 1820 (AHN, Consejos, lligall 12.073). Per aquesta cartoiixa vegeu Ezequiel GORT: *Història de la Cartoiixa de Scala Dei*, Reus, 1991, pàg.409-426 pel Trienni.

⁵ *Actes municipals, 1821-1824*, sessió de 12 de març de 1822, i ofici amb data de 2 de març de 1822 (AHMR, lligall 2.7.2.2).

⁶ *Actes municipals, 1821-1824*, sessió de 20 de gener de 1821, fol.20v. Vegeu també *Actes municipals, 1819-1820*, sessió de 14 de desembre de 1820 (AHMR).

⁷ *Acuerdos, 1820-I*, vol.22, sessió de 24 de maig, fol.97 i *Acuerdos, 1820-II*, vol.23, sessió d’11 de juliol de 1820 i doc.330 (AHMT).

vigílies de festa⁸. L'ajuntament de Tarragona va fer arribar les seves queixes al Cap polític manifestant que *“no existiendo ya, según la Constitución, privilegios exclusivos, deben todas las clases igualarse en el pago de contribuciones e impuestos”*⁹. Malgrat aquestes queixes el Capítol es continuà resistint a pagar impostos a l'ajuntament, al·legant: *“que aún nuevamente publicada la Constitución, no se exigía semejante pago a los Eclesiásticos en la Capital, ni tenía ni tiene noticias que se practique en otras de las principales ciudades del Principado”*, ja que això era el resultat d'una concòrdia per les ajudes que havia anat fent el Capítol a la ciutat: *“por otros muchos favores y condonaciones que en varios tiempos ha dispensado el Cabildo a la Ciudad, [... por ello] no está en su mano exigir del Cabildo muchos de los impuestos que sufre el Común, sin faltar a la observancia de muy graves y solemnes pactos.”*¹⁰ Finalment, a finals d'agost de 1820, el Capítol s'avingué a pagar alguns dels impostos des de la proclamació de la Constitució amb l'acord del Cap polític, però l'ajuntament els volia cobrar de tot l'any 1820 i de l'any anterior quan iniciaren el plet acollint-se a la R.O. de 13 de juliol de 1819:

*“El Ayuntamiento ha tenido por conveniente no ponerse por ahora de acuerdo con el Cabildo como V.S. lo previene en su citado oficio de 7 del actual, y le ha parecido de su obligación manifestar a V.S. la conducta que ha observado este Cuerpo afianzado en las citadas Reales Ordenes [de 10-XI-1817 i 13-VII-1819], y sino obstante ellas debe el estado Eclesiástico satisfacer únicamente lo que le corresponda desde la época de la publicación de la Constitución, deberá procederse a un nuevo reparto a todo el vecindario, aumentándose la cuota que ya tenían señalada, lo que ocasionará grandes disgustos y quejas a los contribuyentes no menos que a este Ayuntamiento al ver que con razón se lamentan porque carga este servicio sobre la gente más miserable.”*¹¹

No fou fins a finals de novembre quan, a instàncies de la Diputació se signà una acord, mitjançant el qual el Capítol es comprometia a pagar la seva quota dels allotjaments¹².

De fet, les relacions entre clergat i Constitució no foren gaire bones i ja hem vist

⁸ Carta del Capítol de Tarragona a l'ajuntament amb data de 20 de maig de 1820 (Acuerdos, 1820-I, doc.191, AHMT).

⁹ Acuerdos, 1820-II, vol.23, sessió de 24 de juliol, fol.143v. (AHMT).

¹⁰ Vegeu la carta del Capítol a l'ajuntament de Tarragona amb data de 12 d'agost de 1820 (Acuerdos, 1820-II, vol.23, sessió de 12 d'agost i doc. 413, AHMT).

¹¹ Exposició de l'ajuntament de Tarragona al Cap polític amb data de 20 d'octubre de 1820 (Acuerdos, 1822-II, vol.23, doc.590, AHMT).

¹² Acuerdos, 1820-II, vol.23, sessions de 10 i 17 d'octubre i 29 de novembre (AHMT). L'ajuntament de Palausavardera també es queixà a la Diputació de la *“tenaz resistencia de sus Párrocos en satisfacer los atrasos que están adeudando de los años de 1817, 18 y 19”*, carta amb data de 4 de setembre de 1820, a més vegeu la carta amb data de 28 de juny de 1820 i l'ofici de l'ajuntament de Figueres informant de la qüestió amb data de 2 de juliol de 1820. El conflicte entre el rector i l'ajuntament s'arrossegava des de la guerra del francès i esclatà de nou al proclamar-se la Constitució (AHG-ADG, caixa 6).

com alguns rectors es negaren a jurar la Constitució¹³. Però, els primers que s'oposaren obertament a la Constitució foren les màximes autoritats eclesiàstiques, començant pel Papa, seguint pel nunci, i acabant pels bisbes espanyols. El Papa Pius VII, adreçà diverses cartes a Ferran VII queixant-se del tracte que rebien els eclesiàstics a Espanya:

“Un torrente de libros perniciosísimos inundan ya la España en daño de la Religión y de las buenas costumbres; ya comienzan a buscarse pretextos para disminuir y envilecer el clero; los clérigos, que forman la esperanza de la Iglesia, y los seculares consagrados a Dios en los claustros con votos solemnes son obligados al servicio militar, se viola la sagrada inmunidad de las personas eclesiásticas; se atenta a la clausura de las vírgenes sagradas; se trata de la abolición de los diezmos; se pretende sustraerse de la autoridad de la Santa Sede en objetos dependientes de ella; en una palabra, se hacen continuas heridas a la disciplina eclesiástica y a las máximas conservadoras de la unidad católica profesadas hasta ahora, y con tanta gloria practicadas en los dominios de Vuestra Majestad.”¹⁴

La llibertat d'impremta fou un altre dels punts de fricció entre els prelats, tot i que la política liberal fou en aquest aspecte molt moderada i respectuosa vers la religió catòlica.

Així encara alguns prelats:

“Han pasado a declarar a sus diocesanos que, sin embargo haberse abolido la Inquisición, subsisten en su fuerza y vigor sus prohibiciones de leer y retener libros, adelantándose hasta censurar por si mismos la observancia de los índices formados por ella y a mandar que s eles denuncien y entreguen todos los libros y papeles comprometidos en los tales índices y sus edictos posteriores.”¹⁵

Tot i això, el mes d'abril de 1821, el govern decretà la prohibició de fer circular i vendre llibres i estampes obscenes i que ataquessin la religió, la moral i els bons costums. Per exemple, la reedició dels Discursos sobre una constitución religiosa (1819) de Juan Antonio Llorente, va rebre la censura negativa a Barcelona (juliol de 1820), i fou la Societat Patriòtica de Barcelona la que encapçalà la defensa de Llorente al qual feu soci de la Societat¹⁶.

¹³ Fèlix Gibert escrivia a Puigblanch des de Barcelona, amb data de 20 de gener de 1821, que “*el proceder de muchos de los Obispos es muy contraria a la propagación de las luces, y a que se estiendan las ideas liberales. Si el Gobierno no toma medidas eficaces contra tales Pastores se irá desperdigando el rebaño en vez de reunirse. No temo a los de Laybach porque tenemos un antemural poderoso, y porque no puedo persuadirme que del medio día no conoscan la necesidad de estar unidos para contener al coloso del Norte y su mandatario.*” (Ms.8.853, fol.221-222, de la BNM). Es força interessant al respecte el treball de José Antonio PORTERO: Púlpito e ideología en la España del siglo XIX, Saragossa, 1978, en el qual s'analitzen les respostes de la ideologia religiosa als canvis ideològic si polítics del segle XIX, i fonamentalment del liberalisme, arribant a la conclusió que “*la elaboración católica perdure a través de los cambios como un eficazísimo instrumento de defensa de los intereses de una clase o de un bloque dominante*” (pàg.240). Vegeu també François LEBRUN (ed.): Parole de dieu et révolution. Les sermons d'un cure angevin avant et pendant la guerre de Vendée, Tolosa, 1979, especialment les pàg.9-43 i 97-131.

¹⁴ Amb data de 15 de setembre de 1820, reproduïda per BAYO: Historia..., II, pàg.395-396. Vegeu sobre aquest tema el documentat estudi de TERUEL: Obispos ..., pàg.54-114.

¹⁵ De la Reial Ordre de 5 de setembre de 1820.

¹⁶ Vegeu l'imprès de l'advocat de Barcelona Josep Anton GRASOT GISPERT: Defensa de un proyecto de Constitución religiosa publicado por D. Juan Antonio Llorente (DSC, 1821, t.II, pàg.1.299,

A començaments d'abril de 1820 els bisbes de Barcelona, Vic, Tortosa i Solsona enviaren al seu clergat una circular a instàncies del Cap polític demanant-los que “cumplan el juramento prestado”, davant les queixes pel comportament poc afecte al nou règim del clergat¹⁷. El bisbe de Solsona, Manuel Benito y Tabernero s'adreçà a finals d'abril al seu clergat fent-se ressò de la circular de Gràcia i Justícia: “para que cuiden de que sus respectivos súbditos cooperen a la consolidación del Sistema e instituciones Constitucionales y se abstengan de toda discusión política en la Catedral de la verdad y demás partes destinadas al Ejercicio de su alto Ministerio.”¹⁸ I el mes d'octubre es tornava a dirigir al seu clergat ordenant “que en sus sermones panegíricos y pláticas morales se señalen a lo prevenido por las Leyes del Reyno en tan grande materia, sin introducirse en la exploración de puntos Políticos, ni abusar de la Sagrada Cátedra de la verdad para inspirar la desunión entre sus Oyentes, calificando de un modo siniestro las leyes fundamentales, y las operaciones del Gobierno y del Congreso Nacional.”¹⁹

sessió 59 de 27 d'abril). Aquest debat pot seguir-se a GIL NOVALES: Las Sociedades..., I, pàg.256-259. Sobre el personatge vegeu Gérard DUFOUR: Juan Antonio Llorente en France (1813-1822). Contribution à l'étude du Libéralisme chrétien en France et en Espagne au début du XIXe siècle, Ginebra, 1982. Vegeu alguns exemples de sermons liberals a Gerard DUFOUR: Sermones revolucionarios del Trienio Liberal (1820-1823), Alacant, 1991, pàg.59-211. Vegeu per França Claude LANGLOIS: “Le serment révolutionnaire archaïsme et modernité” i Jacques PÉRET: “Serment et ruptures sociales? L'exemple des Deux-Sèvres”, dins Jean-Clément MARTIN (dir): Religion et Révolution, Paris, 1994, pàg.25-39 i 57-69.

¹⁷ Vegeu per exemple la “Circular del Obispo de Barcelona al clero de su diócesis para que cumpla el juramento prestado”, publicada també a la Gaceta, núm.74 de 2 de maig de 1820, pàg.495-497. El Secretari de Gràcia i Justícia s'adreçà amb data de 14 d'abril de 1820 als prelatos eclesiàstics regulars i seculars “para que cuiden de que sus respectivos súbditos cooperen a la consolidación del sistema e instituciones Constitucionales, absteniéndose de todas discusión que pueda oponerse a su puntual observancia.” (ACD, PRFVII, t.36, fo.268-269). Abans, el Cap polític de Catalunya (1 d'abril de 1820) ja s'havia adreçat als bisbes dient-los que “Haviendo recibido diferentes avisos de que algunos individuos del Clero Secular y regular, olvidados de sus deberes más preciosos procuran propagar especies anárquicas y contrarias a la unidad nacional que tanto me recomienda Ntro. Augusto Monarca” (ADiocS, caixa 250b, “Manuel Benito Tabernero. 1814-, carpeta 44 “Pastorals. Manuel Benito Tabernero, 1814-1830). El Secretari de Gràcia i Justícia també manà l'any 1821 als bisbes que enviessin als seus feligresos una pastoral favorable a la Constitució, i que 52 ho havien fet (DSC, 1821, t.II, pàg.1.997-1.998, sessió 95, de 2 de juny). Sobre el comportament polític del bisbat català vegeu FELIU: La clerecia..., pàg.112-120, que qualifica de políticament absolutistes tots els bisbes catalans.

¹⁸ Carta amb data de 28 d'abril de 1820. Amb anterioritat i posterioritat es també es dirigí al clergat del seu bisbat, vegeu NOS Dn. Manuel Benito y Tabernero, por la gracia de Dios y de la Santa Sede Apostólica Obispo de Solsona, del Consejo de S.M. &c. Al venerable clero secular y regular, y demás fieles de este nuestro Obispado, salud en nuestro señor Jesus-Cristo, Solsona, 29 de març de 1820, Circular amb data de 13 d'abril de 1820 i NOS Dn. Manuel Benito y Tabernero, por la gracia de Dios y de la Santa Sede Apostólica Obispo de Solsona, del Consejo de S.M. &c. Al venerable clero secular y regular, y demás fieles de este nuestro Obispado, salud en nuestro señor Jesus-Cristo, Solsona, 22 de maig de 1821 (ADiocS, carpeta 479, plec 3 “Trienni Liberal, 1820-1823” i caixa 250b, carpeta 44). Vegeu unes notes biogràfiques afalagadores a LLORENS: Solsona..., pàg.67-109.

¹⁹ Circular amb data de 27 d'octubre de 1820, complint el que li ordenà el Cap polític amb data 17 d'octubre (ADiocS, caixa 479, plec 3). També el bisbe de Barcelona publicà amb data d'1 de novembre

De fet el comportament d'alguns bisbes com el de Tortosa, Manuel Ros de Medrano, contradeien amb fets les seves paraules de les pastorals i circulars²⁰. El mateix passava amb el de Lleida, Simón Antonio de Rentería i Reyes, que va trametre contínues queixes al govern per les decisions que prenia com l'abolició de la Inquisició, la secularització, i la supressió de monacals²¹. No es gens estrany, doncs, que, a finals d'abril de 1820 el Capità general i el Cap polític de Catalunya es queixessin a la Junta provisional del comportament de determinades autoritats eclesiàstiques a Catalunya. La Junta provisional va respondre el Cap polític manant-li *“la más estrecha vigilancia de su conducta y se tomen severas medidas si dan motivos para ello”*²². A finals de maig de 1820 diversos ciutadans de Barcelona agrupats a la Junta Patriòtica havien adreçat un escrit al Cap polític i aquest l'havia tramés al Secretari de Governació, en el qual manifestaven el seu suport al canvi polític alhora que demanaven mesures contra el bisbe de Tortosa Manuel Ros de Medrano pel seu comportament anticonstitucional i *“el influjo de un Prelado astuto marcado por la opinión pública como uno de los mayores enemigos del sistema constitucional, y como uno de los que tuvieron tanta parte en la cruel persecución de los diputados de Cortes.”*²³ Però la Junta provisional refusà de prendre cap mesura al·legant que:

*“Estando tan próximas las Cortes no es conveniente la medida que en la exposición se propone contra el prelado Ros de Medrano, pues ellas se encargarán de los enemigos del Sistema Constitucional, y que convendrá hacerle notar la mala opinión que tiene en esta parte y se le extrañe la indiferencia que ha manifestado al Sistema Constitucional.”*²⁴

Altres bisbes es mantingueren més temps neutrals, com el bisbe de Girona, Juan Miguel

una EXORTACIÓN pastoral que dirige a sus diocesanos el ilustrísimo señor Don Pablo de Sichar obispo de Barcelona del Consejo de su Majestad, Barcelona, Serra i Martí, 1820.

²⁰ Vegeu per exemple, amb data de 28 de març de 1820 la *“Pastoral del Obispo de Tortosa, Manuel Ros de Medrano, al clero de su diócesis para que cumpla la orden del Jefe Político relativa al juramento de la Constitución como han hecho el cabildo y comunidad religiosa de la Ciudad”* (Gaceta de Madrid, núm.67 de 18 d'abril de 1820, pàg.436-437). Sobre el bisbat de Tarragona durant el Trienni vegeu VINAIXA: La postguerra..., pàg.75-81.

²¹ Colección de oficios y representaciones que desde el año de 1820 ha dirigido el Obispo de Lérida al Gobierno y Cortes, llamadas constitucionales, reclamando contra sus decretos en materias Eclesiásticas, y publica para la instrucción del Clero y pueblo de su Diócesis, Lleida, Impremta de Bonaventura Corominas, 1823 (Arxiu Capitular de Lleida, caixa 67). Vegeu també la carta criticant les mesures aprovades per les Corts amb data de 27 d'abril de 1822 al vol.22, fol.130-173, del “PRFVII” de l'APR. Una anàlisi favorable a la seva posició a SAS: *“Repercusión...”*, pàg.252-261 i TORRES: El fet religiós..., pàg.73-110. Per Lleida vegeu també LLADONOSA: Història de Lleida, pàg.700-701.

²² Ofici amb data de 25 d'abril de 1820 (ACD, lligall35, fol.186). Vegeu el quadre IV.1, amb el llistat de prelatos catalans durant el Trienni.

²³ Ofici del Cap polític a la Junta provisional amb data de 7 de maig de 1820 (ACD, PRFVII, t.36, fol.411-413).

²⁴ Resposta de la Junta provisional amb data de 2 de juny de 1820 (ACD, lligall 35, fol.301-303).

Pérez González, que encara el mes de maig de 1821 adreçà una circular al seu clergat recordant-los que devien obediència al poder i respecte a les lleis emanades d'aquest, com demostrava la història de l'Església catòlica:

“La Religión Cristiana siempre se ha acomodado a las diferentes formas que las revoluciones han dado a los Gobiernos temporales, y sus Ministros jamás se han debido mezclar en ellas; ellos han obedecido a las Autoridades que se constituían o bien fuesen establecidas por Dios en su misericordia, o permitidas en su cólera. Tan sumisos han estado siempre a los azotes de Dios, como a los protectores del Santuario, y culto ha sido ha sido tan floreciente en los subterráneos, como en medio de los Templos más magníficos”²⁵.

El vicari de la Diòcesi de Barcelona, Josep Avellà, intentarà de mantenir una postura aparentment neutral:

“Ni ésta [la religión católica] pelagra porque haya Constitución en España, ni se defiende con las armas en la mano y encendiendo la guerra civil [...]. La Constitución en nada se opone a la Religión que fundó y estableció el mismo Jesucristo, que interesa a todos los españoles su fiel y exacta observancia, y que mientras se cumpla con toda escrupulosidad lo que la Constitución previene, la Religión no sufrirá detrimento”²⁶.

Tot i que la seva actuació anirà essent cada cop més anticonstitucional. Malgrat això, encara el 1823 amb la restauració absolutista continuarà intentant mantenir aquesta aparent neutralitat demanant “*el perdón de las injurias y el olvido de los resentimientos para cimentar la unión y la fraternidad entre todos los españoles*”²⁷, això sí, sempre pressionat per les autoritats civils de torn. Avellà es va veure immers en un conflicte de responsabilitats a les Corts el març de 1823 per haver permès un casament sense els requisits previstos, cosa que fou aprofitada per la majoria de diputats catalans per carregar-se'l pel seu anticonstitucionalisme larvat, amb l'única defensa del diputat català Martí²⁸. Més decidida i sincera vers la Constitució sembla la posició dels vicaris generals capitulars de Tarragona:

“Os obligan a levantaros contra el Gobierno, haciéndoos creer que la sabia Constitución que hemos jurado, y el sistema de gobierno que tan simultáneamente abrazó la Nación, está en oposición con nuestra Religión Católica Apostólica Romana; que va a perderse ésta por momentos en nuestro Reino [...] Pero decidnos de buena fe: ¿habéis visto en toda la extensión de nuestro Código fundamental, o en alguno de los 384 artículos que en él se contienen uno siquiera que en su letra o en su espíritu respire la más mínima contradicción con las verdades de nuestra fe católica, o con las augustas ceremonias de la Santa Religión que profesamos?”²⁹

²⁵ EDICTO Pastoral. Nos Dn. Juan Miguel Pérez González, por la gracia de Dios y de la Santa Sede Apostólica Obispo de Gerona, del Consejo de Su Majestad, &c. A nuestros venerables hermanos los párrocos, clero secular y regular, y a todos nuestros muy amados diocesanos, salud en nuestro Señor Jesu-Cristo, Girona, 17 de maig de 1821.

²⁶ Pastoral d'11 de maig de 1822 (un exemplar a l'ACPVP-MV).

²⁷ Pastoral amb data de 25 de novembre de 1823 (un exemplar a l'ACPVP-MV).

²⁸ Gaceta de Madrid, de 5 de març de 1823, pàg.124-25, que inclou les actes de la sessió de les Corts de 4 de març de 1823.

²⁹ “Los Vicarios Generales Capitulares en sede vacante de la Diócesis de Tarragona: Al venerable Clero Secular y Regular de esta Diócesis y demás fieles de ella, salud en Nuestro Señor Jesucristo”,

Quadre IV.1 Els prelats catalans durant 1822

<i>Bisbats</i>	<i>bisbes i governadors</i>	<i>situació</i>
Arquebisbat de Tarragona	Jaume Creus Martí	absent
	Manuel Llopis	governador
	Ventura Marés	governador
Barcelona	Fèlix Torres Amat	electe
	Juan Miguel Altuve	governador
Girona	Juan Miguel Pérez González	
Lleida	Simón Antonio Rentería y Reyes	
Tortosa:	Manuel Ros de Medrano	mort
	Manuel Abad y Queipo	electe
	Antonio Martínez	governador
	Josep Roset	governador
Vic:	Raimon Strauch	pres
	Ignasi Maure	governador
Urgell:	Bernardo Francés Caballero	absent
Solsona	Manuel Benito Tabemero	absent
	Josep Oliveras	governador

Font: REPERTORIO estadístico para el año de 1823 , pàg.150-167.

El bisbe Creus era el màxim exponent de l'actitud contrarevolucionària del clergat català durant el Trienni, i ja havia demostrat les seves idees amb claredat durant la guerra del francès des de Mallorca, encapçalant l'actuació de l'episcopat català contra la Constitució de 1812³⁰. El bisbe Creus topà des del moment en que fou nomenat arquebisbe de Tarragona amb la rotunda oposició de l'ajuntament de Reus, que el mes d'octubre de 1820 adreçà una exposició a les Corts demanant que tornés a Mallorca i que no se li donessin les butlles de l'arquebisbat de Tarragona, perquè el seu nomenament havia estat anterior a la proclamació de la Constitució, i perquè era conegut

Tarragona, 25 de maig de 1822, signada per Manuel Llopis i Bonaventura Marés. També sinceres semblen les paraules del governador de la Mitra, Juan de Altube: "*Es bien fácil comprender que la Constitución nada tiene que repugne a la Religión de Jesucristo [...]. Ella misma será su más fiel garante, ofreciendo no reconocer en el reino otra Religión que la católica apostólica romana*" (Circular amb motiu de la presa de possessió de Juan Miguel de Altube, com a governador interí de la Mitra barcelonina, a 6 d'octubre de 1822).

³⁰ Vegeu per exemple el Semanario nacional, político y científico de Barcelona, núm.18 i 19 (1820), pàg.435-449, en que es critica: "*algunos canónigos, que engordaban en una Santa Ociosidad, así los eclesiásticos han jurado el nuevo pacto social y cumplido con sus deberes de sacerdotes y ciudadanos. [...]. Los, que prostituyen las doctrinas sagradas y las hacen servir de apoyo a la codicia de los opresores y a la ambición de los tiranos, son unos impíos y sacrilegos*" (pàg.438), i especialment a l'arquebisbe Creus que anà a felicitar la reinstauració de l'absolutisme l'any 1814, i que en deixà constància amb el discurs inserit a la Gaceta de Madrid, de 18 de març de 1815. Per l'episcopat català del Trienni vegeu José Manuel CUENCA TORIBIO: Sociología del episcopado español e hispanoamericano (1789-1985), Madrid, 1986, pàg.628-640, i TERUEL: Obispos..., pàg.145-170.

per “*las ideas contrarias al sistema constitucional en que había abundado siempre*”³¹. La proposta de l’ajuntament rebé el suport de la Comissió de les Corts (dictamen de 2 de novembre de 1820) i el boicot del govern i del Consell d’Estat que es mostraven favorables a concedir les butlles règies a Creus.

Davant d’aquest fet, el 17 de gener de 1821 sis dels onze diputats catalans: Desprat, Puigblanch, Janer, Serrallach, Navarro i Quintana, presentaven un escrit a les Corts donant suport a l’ajuntament de Reus i a la Comissió i criticant la decisió del Consell d’Estat, recordant la campanya de Creus contra les Corts i la Constitució durant la guerra del francès, que ja hi havia bisbes contrarevolucionaris a Catalunya, com el de Tortosa, i no en calien més, i que el seu nomenament contribuiria a augmentar l’enfrontament entre Reus i Tarragona:

“El ayuntamiento alega por primera razón los términos en sumo grado despreciativos e infamantes con que el mencionado Sr. Obispo habló de las Cortes de Cádiz y de la Constitución en la felicitación que a nombre del cabildo eclesiástico de Urgel, del cual era a la sazón individuo, hizo a V.M. por su restitución al Trono, gloriándose en ella de que había constantemente trabajado, siendo Diputado de las mismas, en oponerse a la regeneración de la Monarquía. [...]

La segunda razón expuesta por el ayuntamiento de Reus, en que entrando dicho Sr. Obispo a ocupar la primera silla de la provincia, cual es la de Tarragona, y siendo notados varios Obispos de Cataluña de opuestos al sistema, y aún habiendo alguno de ellos, así como también probablemente el Sr. Creus, obtenido la mitra en premio de esta misma oposición, es de temer cobren estos mayor aliento con el nuevo asociado, no pudiendo menos de producir funestos efectos semejante cooperación. [...].

Otra razón tienen los exponentes que alegar, y es la oposición de intereses en asunto de comercio, y la rivalidad que hay desde tiempo inmemorial entre la ciudad de Tarragona y la villa de Reus. Es pues de temer que noticioso el Sr. Creus de que el ayuntamiento de esta última, que es de grande población y la más rica de la provincia después de Barcelona, y que se ha manifestado extraordinariamente adicta a la Constitución, puso a las Cortes la representación sobredicha, procure atizar la llama de la discordia entre los dos pueblos, y si por una fatalidad llega a tomar posesión de la silla de Tarragona. Los diputados abajo firmantes presagian este resultado y el escándalo de toda la provincia si ve que bajo el sistema constitucional el Gobierno de V.M. ejerce un acto en virtud del mal un obispo conocido por ideas ultramontanas, por de sentimientos contrarios a la Constitución, y que tampoco tiene gran concepto en lo que toca a virtudes eclesiásticas, logra colocarse al frente de su clero. De un clero en el cual hay otros Obispos que tienen también dadas pruebas positivas de abundar en iguales ideas y sentimientos.”

Puigblanch justificà la posició dels sis diputats catalans, i que tant sols un ajuntament, el de Reus, hagués representat contra Creus, dient que “*una Nación como la muestra, que*

³¹ Actas Secretas de las Cortes, (ASC), sessió de 23 d’octubre de 1820, pàg.22; i DSC, 1821, t.I, pàg.596-602, sessió 24, de 21 de març. Per tal de deliberar sobre el tema es nomenà una Comissió de la qual formà part el diputat català Puigblanch. Aquesta Comissió presentà el seu dictamen el dia 29 però fou refusat per la majoria de diputats i es retornà a la Comissió Finalment, les Corts decidiren de passar la informació al govern perquè prengué una determinació (ASC, sessions de 29 d’octubre i 4 de novembre de 1820, pàg.29 i 35). Vegeu també la posició de l’ajuntament de Tarragona a Acuerdos, 1820-III, vol.24, sessió de 14 de novembre, i doc.648 AHMT.

*se halla muy atrasada en lo que se llama espíritu público, en la que no hay, porque no está formada todavía, es más fácil que diluvien exposiciones lisonjeras al Gobierno, que exposiciones que puedan comprometer al que las hace*³².

La Comissió de les Corts acceptà la proposta dels diputats catalans i decidí que:

“No aceptan poner en posesión de la primera silla de Cataluña a un Prelado contra quien resultan tantas pruebas de aversión a las ideas constitucionales. Meditando sobre el espíritu público de aquella provincia, no puede menos la comisión de preveer resultas funestas para la religión y el estado de la concesión del pase regio en las Bulas de que se trata”.

La proposta comptà amb el suport del liberalisme radical: els diputats Cepero, que retreia l'anticonstitucionalisme de Creus *“expresando la aversión que este Prelado ha tenido a la Constitución desde su origen, lo mucho que trabajó en destruirla”*; Victorica:

“¿Que dirían los patriotas de Cataluña, que tantos sacrificios han hecho por la Constitución, y que tanto esmero ponen en conservar el orden público y llevar adelante las saludables reformas en que se afianza su futura prosperidad? ¿Que dirían si viesen al que se ha manifestado enemigo suyo con tanta publicidad, ponerse a la cabeza de los Obispos de su provincia y ejercer por consiguiente el mayor influjo en el ánimo del pueblo?”;

Romero Alpuente, que criticava que a Catalunya *“los Obispos están haciendo una guerra abierta contra el sistema”*; Sancho, Giraldo, que manifestà que els antecedents de Creus al *“proceder contra lo mismo que juró y firmó en el año 12 como Diputado por Cataluña en las Cortes extraordinarias, no preveine a favor de un Prelado”*. Però comptà amb l'oposició del liberalisme moderat, representat en aquest cas pel Consell d'estat que votà a favor d'atorgar les butlles règies i pels diputats catalans Desprat i Torres que negaren a les Corts capacitat per discutir i fer propostes sobre aquest tema: *“Nada, nada tienen que ver las Cortes con las bulas del expresado Obispo. El conceder o negar el pase a los decretos conciliares y Bulas pontificas, es atribución propia del Poder ejecutivo”*, i *“por grandes que fueran los inconvenientes que debieran resultar de la concesión de este pase, nunca sería motivo suficiente para que las Cortes se entrometieran en este asunto que no es propio de la esfera de sus atribuciones, sino que pertenece al Gobierno”*. Malgrat tot, les Corts aprovaren el dictamen de la Comissió i proposaren al rei que no atorgués les butlles³³. Com a contrapartida el Papa es negà a facilitar les butlles d'Espiga i Muñoz Torrero presentats pel rei com a arquebisbe de Sevilla i bisbe de Guadix respectivament, al·legant que el primer havia votat a favor de la

³² DSC, 1821, t.II, pàg.1.004-1.012, sessió 45, d'11 d'abril.

³³ DSC, 1821, t.II, pàg.1.004-1.012, sessió 45 d'11 d'abril.

dissolució del Tribunal de la Inquisició i havia fet un discurs en contra, i que el segon havia votat a favor de l'extinció de monestirs³⁴.

Un altre prelat clarament anticonstitucional fou el bisbe d'Urgell, Bernardo Francés Caballero³⁵ que, igual que Creus, estava directament relacionat amb els dirigents de la contrarevolució i proposat per a formar diferents juntes reialistes. De l'actitud del bisbe d'Urgell en són bona mostra les dues llargues exposicions que dirigí al rei (2 de febrer de 1821 i 20 de maig de 1822), en les quals deixa molt clara la seva posició. En la de 1821 critica fonamentalment, la desaparició del tribunal de la Inquisició, la llei de monacals i, sobretot la seva base, és a dir, la possibilitat del poder civil d'intervenir en l'àmbit eclesiàstic passant per sobre dels bisbes:

"Todas las prácticas de la Iglesia, una gran parte de su culto, cualquiera de sus costumbres se pueden así desterrar de nuestra España con solo decir: La Nación no consiente ... La Nación no reconoce ... La Nación no admite ... Y la Iglesia dice que no admite por hijos suyos a los que no respeten sus leyes, o no admite como pruebas de su docilidad y sumisión sino a que en orden a sus ceremonias se reducen a darlas con veneración, y no consiente otra variación de sus prácticas, y disciplina, que las que ella misma haga en uso de la potestad que le dejó su divino fundador.

[...]

*Si algún día mi corazón ha sentido un extraordinario desaliento en esta época ha sido aquel en que se nos despojaba a los Eclesiásticos y se nos sugetaba a sufrir en presencia de Jueces legos la humillación de oír su fallo y su sentencia."*³⁶

En l'exposició de 1822, critica de nou la intervenció del poder civil en l'àmbit eclesiàstic arran de l'aprovació per les Corts d'alguns articles del codi penal:

*"Que perjudican a la potestad de Jesu-Cristo dio a esta Yglesia, a la consideración que tienen derecho que se les guarde a los Ministros de ella, y a la piadosa atención con que han mirado todos los Emperadores, Reyes y Naciones Católicas a los Templos de su Santa Religión. [...] Los artículos del Código Penal en que se deja enteramente abolido el asilo de los Templos Católicos y casi anulada la inmunidad de las personas eclesiásticas, y se consagra como un principio la autoridad de la potestad civil sobre todo lo que forma la disciplina exterior de la Yglesia, erigiéndolo ese como un Dogma político tan privilegiado, que el asarse a él se erige y se intima casi bajo iguales penas a los que se impondrían al ser impugnados de algún Dogma religioso, deben excitar y despertar al Obispo más dormido, o más indiferente en vindicar los intereses de la religión, y la causa de la Yglesia, cuya jurisdicción y prerrogativas se ven tan desatendidas, y aun perjudicadas en esta parte del Código referido."*³⁷

³⁴ Vegeu l'interessant article publicat a The Times, de 14 d'agost de 1822, pàg.3, pel seu corresponsal a Madrid, que es mostrava força optimista: "la manera prudent i enèrgica amb la que el nostre govern ha contestat a la seva santedat ens dóna raó per esperar que les butlles arribaran, i que aquest assumpte acabarà amistosament." Vegeu TERUEL: Obispos..., pàg.174-192; i Maximiliano BARRIO: "La política vaticana y el nombramiento de obispos en España al final del Antiguo régimen, 1814-1824", dins Liberalisme chrétien et catholicisme libéral en Espagne, France et Italie dans la première moitié du XIX siècle, Aix-en-Provence, 1989, pàg.175-200.

³⁵ Una petita nota biogràfica al DBTL, pàg.251.

³⁶ "Representación hecha al Rey y a las Cortes por el Ilmo. Sor. Dn. Bernardo Francés Caballero, Obpo. de Urgel en 2 de Febro. de 1821" (Manuscrit 12.979-23 de la Biblioteca Nacional, i APR, "PRFVII", vol.22, fol.79-102).

³⁷ APR, "PRFVII". vol.22, fol.174-179.

Malgrat la posició reaccionària d'una important part del clergat, s'encarregà als rectors de predicar i explicar la Constitució, però aquesta obligació era obviada per molts i les topades amb els ajuntaments més decididament liberals foren una constant al llarg del Trienni³⁸. En tenim un exemple en el conflicte que esclatà entre l'ajuntament de Vila-rodona i el rector Vicente Morer³⁹. L'ajuntament i el Cap polític sol·licitaven desposseir de la rectoria a l'esmentat clergue perquè per una banda, es mostrava reaci al nou sistema: “*en todo un año, que no solamente no ha explicado, si que ni aun ha leído la Constitución Política en esta Parroquia*”, i a més, el dia de les eleccions municipals llançà una atac contra les autoritats constitucionals; per l'altra, no complia els seus deures com a capellà, ja que es negava a fer el nombre de misses i en els horaris adients perquè hi poguessin assistir tots els veïns, motiu pel qual l'ajuntament manà que “*no se celebre misa alguna sin el toque acostumbrado de la campana*”.

Mesos més tard el Cap Polític manava als rectors que “*se abstengan de entrar en exploraciones de puntos políticos, ni de calificar en la Cátedra del Espiritu Santo las operaciones del Gobierno y del Congreso*”⁴⁰. La desconfiança de les autoritats civils vers el clergat anà creixent, a mesura que anà incrementant-se la resistència del clergat a la Constitució, i les exigències de control de les autoritats polítiques sobre els religiosos per tal d'evitar “*que los religiosos no profieran especies subversivas y contrarias a la Constitución*”, foren cada cop més importants:

“Al paso que me sería muy grato el anunciar al Rey que todos los Párrocos de ese Partido explican la Constitución Política de la Monarquía, tendré el disgusto de elevar a su Augusta atención la menor falta que se cometa en esta parte, tanto por los mismos Párrocos, como por los Alcaldes y Ayuntamientos que deben velar muy particularmente para que se observe con toda exactitud lo mandado sobre este punto.

A este fin necesito que cada tres meses contándose los primeros desde principio de Junio próximo pasado, recoja Vd. de todos los Pueblos de ese Partido, y me remita puntualmente testimonio que acrediten haberse explicado la Constitución, entendiéndose esto sin perjuicio de darme aviso

³⁸ L'ordre de predicar la Constitució al decret de la Junta de Regència de 24 d'abril de 1820. La queixa del Cap Polític de Catalunya, Josep de Castellar, en una circular als batlles del corregiment amb data 10 de juny de 1820. Abans se'ls demanava si l'havien jurat, vegeu la circular del Cap Polític de 13 d'abril de 1820.

³⁹ AdiocB, “Expedientes e Informaciones”, caixa 1821-II, expedient 620.

⁴⁰ Circular de 10 de juny de 1820; una altra circular de 28 de juliol en els mateixos termes, igual que unes altres de 18 i 27 d'octubre de 1820. Les notícies de sermons incendiàries començaven a córrer, per exemple s'informava que a Lleida a “*un esculapio que se escedió en un sermón se le recogieron las licencias* (ACD, PRFVII, t.53, fol.547). Vegeu també el cas del rector de la Selva Salvador Llauger que el 3 de desembre de 1820 fou conminat pel bisbe a ingressar al convent dels caputxins “*per aver lo Ajuntament fetas queixas y recursos a dit Il·lm. Per no cumplir les obligacions de pàrroco y aver deixat de fer professó cada primer diumenge de mes*” (anotació del pagès Martí Bellsollel a Antoni SIMON TARRES: Pagesos, capellans i industrials de la Marina de la Selva, Barcelona, 1993, pàg.193).

extraordinario y pronto de cualquiera novedad que entorpezca en algún Pueblo los benéficos efectos de esta enseñanza espresando las causas de que dimanar."⁴¹

Molts ajuntaments, però, en els seus oficis al Cap polític informaven de tràmit que els rectors havien explicat la Constitució als seus parroquians durant els anys 1820, 1821 i primer semestre de 1822⁴². A partir del segon semestre de 1822, l'actitud canvià, ja que per una banda alguns eclesiàstics abandonaren les seves places per anar-se'n amb els reialistes⁴³ i per l'altra molts batlles no pogueren continuar amagant el cap sota l'ala i hagueren d'informar de manera més seriosa sobre el que passava⁴⁴. Així l'ajuntament de Girona es dirigia al Cap polític assenyalant que "*aunque es público y notorio que los Curas Párrocos de la presente Ciudad han explicado varias veces en el tercer trimestre de este año la Constitución Política de la Monarquía, no me consta de positivo que lo hayan verificado con toda la extensión que previene S.M. en su decreto de 24 de Abril de 1820*"⁴⁵. El diputat català Septien manifestava a les Corts l'any 1822, referint-se al partit de Tortosa, que malgrat que el rector complia amb el deure d'explicar la Constitució: "*desde el primer día se puso a explicar el art.12 de la Constitución, artículo respetable y que recomienda a los siglos venideros la piedad de los legisladores españoles, pero, Señor, en año y medio que ha transcurrido ya, casi no le hemos podido sacar de aquel*

⁴¹ Circular de 28 de juliol de 1820. Pels inicis dels Trienni pel que fa a l'Església pot seguir-se FELIU: *La clerecia...*, pàg.35-70 i BADA: *L'Església...*, pàg.201-230. Malgrat tot, el clergat continuava mantenint una presència important a les primeres Corts del Trienni, ja que una tercera part dels diputats eren religiosos.

⁴² Vegeu per exemple els oficis del bisbe de Girona a l'ajuntament amb dates de 19 de juliol, 3 d'octubre, i 15 de desembre de 1820, 15 de gener, 21 d'abril i 12 de juliol de 1821, 3 de gener, 6 d'abril i 8 de juliol de 1822 (AHCG, I.1.2.14 "Oficis del Bisbe de Girona al seu Ajuntament", lligall 2 (1776-1825). El reialista reusenc Francesc TORNÉ: *Los veinte años...*, pàg.57, situa a començaments de 1821 el trencament: "*Al principio de 1821 estendiose el veneno de la impiedad en el nombre de constitución que parecía ya el querer acabar con los religiosos pies al ver que se estendía el odio contra el trono y el altar, levantáronse algunos cabecillas y frailes, organizándose cada cual su compañía; eran llamados estos, facciosos o serviles,. Este era el partido que defendía la religión y el rey, y el otro era llamado liberal o constitucional, que era el que perseguía a la religión, después de aver publicado y declarado en que la protegía*".

⁴³ A més, cal considerar que durant el darrer trimestre de 1822 es tancaren nombrosos convents arreu de Catalunya sota l'acusació de col·laborar amb els reialistes o complimentat les ordres de les Corts. Vegeu per la província de Tarragona MORERA: *Tarragona...*, V, pàg.373-374: els franciscans de Mora d'Ebre, Horta, Montblanc, Riudoms, Alcover, Reus, Tarragona i Escornalbou, els dominics de Sant Magí de la Brufaganya, Ulldecona i Tortosa i Tarragona, els agustins de la Selva, els observants de Tortosa, el mercedaris de Santa Coloma de Queralt, els carmelites calçats de Valls, i els descalçats de Reus, els caputxins de Tarragona (AHMT, *Acuerdos 1823, I*, doc.112).

⁴⁴ Vegeu per exemple l'informe del bisbe de Girona a l'ajuntament amb data de 5 de setembre de 1822 (AHCG, I.1.2.14 "Oficis del Bisbe de Girona al seu Ajuntament", lligall 2 (1776-1825). Les relacions entre les autoritats eclesiàstiques i el Cap polític de Barcelona l'any 1820 a RISQUES: *El govern...*, pàg.201-205.

⁴⁵ Carta amb data de 5 d'octubre de 1822 (AHCG, I.1.2.14 "Oficis del Bisbe de Girona al seu Ajuntament", lligall 2 (1776-1825).

artículo; en él se encerró como el gusano en el capullo, y de allí no habrá quien le saque.”⁴⁶

El mes de juliol de 1822, l'ajuntament de Vic, conscient de la força que encara tenien els eclesiàstics entre determinats sectors de la població, demanà als domers de Ripoll “*que procuren tranquilizar a sus Feligreses y a los de los demás Pueblos de la montaña, en orden a los sermones que indican, pues que las tropas nacionales solo persiguen a los malvados, y que nada tienen que temer si su comportamiento es qual debe ser*”⁴⁷. A començaments de desembre el Secretari de Gràcia i Justícia informava de les mesures preses pel seu ministeri per aturar l'actuació del clergat vers l'aixecament reialista:

*“Entre las referidas providencias pueden contarse la circular espedida a los diocesanos de la antigua Cataluña con fecha 18 de mayo, para que espidiese pastorales, inculcando las ventajas de la Constitución y su conformidad con la religión católica, apostólica y romana y combatiendo los errores y sofismas de que se valian los malévolos para desacreditar el régimen constitucional; la resolución comunicada en 14 de junio al obispo de Lérida, para que se trasladase a la capital de su obispado; [...] las que se dirigieron a don Jaime Creus en 31 de mayo y 24 de julio, para que se restituyese a Menorca.”*⁴⁸

Encara el febrer de 1823, alguns ajuntaments com el d'Igualada, es queixaven de la conducta d'alguns eclesiàstics, concretament en aquest cas de cinc preveres beneficiats: “*dichos prelados no gozan públicamente de buena opinión acerca del sistema y que en cuanto a su conducta política no se sabe la hayan dirigido con pruebas positivas a favor del mismo Sistema.*”⁴⁹

La premsa recollí nombroses crítiques al comportament del clergat que, per altra banda s'estavellaven davant la burocràcia de l'estat. A començaments de maig de 1820, des del Diario Político y Mercantil de Tarragona ja s'advertia sobre el comportament del clergat vers la Constitució:

“Querer que todos los individuos de ciertas clases numerosas se sometan, de buena fe, miren pacientemente, y no pugnen por todos los medios imaginables para ver destruir un Código, que según su aprensión, desvanece el prestigio de su consideración entre el vulgo; que les excluye justamente de la representación nacional, e indirectamente les interdice el inmiscuirse en negocios políticos y en asuntos puramente temporales; que unos individuos entre quienes, por la corrupción general del siglo, ha cundido necesariamente el prurito de la curiosidad, y el

⁴⁶ DSC, 1822, t.II, pàg.1.367, sessió 95 de 15 de maig.

⁴⁷ “Actes. Vic. 1820-1823”, sessió de 8 de juliol de 1822.

⁴⁸ Informe de Gràcia i Justícia amb data de 4 de novembre de 1822 (ACD, PRFVII, t.59, fol.67-68).

⁴⁹ “Actes ... Igualada”, sessió de 7 de febrer de 1823 (ADB, lligall 82, expedient 1). Sobre l'actitud de les comunitats de beneficiats durant la revolució liberals vegeu Eutimio SASTRE SANTOS: “Las comunidades de beneficiados en Cataluña impugnadoras de los principios desamortizadores y sucesoras de las extinguidas órdenes religiosas en el s.XIX”, dins Hispania Sacra, XLIV, (1992), núm.89, pàg.161-200.

aliciente seductor de la novedad mundana, de que ha podido nacer su apego y su inclinación a las cosas de la tierra, que los distraen y alejan de las del Cielo, siéndoles por consiguiente, toda restricción, o privación, incómoda y violenta; querer, vuelvo a decir, que amen sinceramente una Constitución que miran, en cierto modo, como el Atila o el Napoleón de su influjo popular y de su independencia civil, y aun de su género de vida quieta y apacible; sería una locura de imaginarlo. No conocen por cierto, los que así piensan, el espíritu que les anima, y la perspicacia de su previsión, que no equivocando los fines, rara vez yerra los resultados”⁵⁰.

I el mateix feia la Diana Constitucional de Reus dos anys més tard:

“Cierta clase de súbditos, que por lo sagrado del santo instituto bajo el que viven, debieran ser los primeros a prestar el homenaje de respeto y adhesión a las órdenes del gobierno, sean los más tardíos y a veces los que menos dispuestos se hallan a rendir el tributo debido de la obediencia y cumplimiento a las leyes públicas, que sin distinción de personas, sin distinción de clases ni gerarquias que felizmente han desaparecido en esta parte, comprenden y obligan estrechísimamente a todos los súbditos? Yo me propongo denunciar a la opinión pública estos abusos, estas infracciones de las leyes fundamentales de la sociedad general para que instruido de ellas el pueblo menos ilustrado, no le choquen las providencias acordadas por las cortes y las que diere en lo sucesivo para reparar los males sin cuento que han acarreado a la patria aquellas demasias”⁵¹

El mes de maig de 1822 era l’ajuntament de Reus qui es queixava al Cap polític del comportament del clergat de les terres de Tarragona:

“En las quatro principales Festividades del año que son las dos Pasquas, Navidad y Asunción de la Virgen, se manda publicar en todo el Arzobispado de Tarragona en la Misa mayor unas constituciones sinodales eclesiásticas de las quales algunas sobre ser injuriosas a las Cortes y al Gobierno, son parte de la Bula in Cona Domini que nunca ha sido admitida en España, y que fue derogada o extingida por el inmortal Papa Clemente 14. [...]

Los más notables són los que dicen excomulgamos a todos aquellos que hagan leyes, estatutos, ordinaciones o que en qualquiera modo contravengan a la libertad Eclesiástica. Interpretese como se quiera este canon, nadie podrá negar que el común de Pueblo entenderia por excomulgados al cuerpo legislativo, y a las autoridades que han quitado a los Eclesiásticos algunas prerrogativas y privilegios de libertad que gozaban.

Más se excomulga a todos los que no paguen el Diezmo y primicias; y en el Item inmediato se excomulga también a los que en dicho pago hagan algún fraude o engaño, todas estas cosas no están conformes con las nuevas instituciones, y la continuación de repetirlas en estos días no puede dexar de causar bastante impresión en ciertas personas.

Y considerando el Ayuntamiento de su deber tanto la quietud de las conciencias de aquellas, como el evitar que se continúen propagando semejantes ideas, le ha parecido noticiarlo a V.S. a fin que cerciorado de estas verdades por el ritual Tarraconense que le será fácil ver, se sirva tomar aquellas providencias que le parezcan oportunas para evitar los malos resultados que de ello deberian temerse; pues que en la última Pasqua de resurrección, ya hubo individuos que se separaron del Banco del Ayuntamiento para no autorizar semejantes antigallas anticonstitucionales.”⁵²

⁵⁰ Diario Constitucional y Mercantil de la ciudad de Tarragona, núm.27, de 9 de maig de 1820, pàg.107.

⁵¹ Diana constitucional, política y mercantil de la villa de Reus, núm.8, de 19 d’abril de 1822, pàg.3.

⁵² Ofici de l’ajuntament de Reus al Cap polític de Tarragona amb data de 23 de maig de 1822. Dos dies més tard (25 de maig) l’ajuntament de Reus es dirigia al rector Josep Belart manant-lo que “se sirva disponer dexten de publicarse todos los Ítems que tengan alguna discordancia con las nuevas instituciones” (AHMR, lligall 2.7.2.2). Un interpretació edulcorada del clergat a Tarragona a Pere CARDONA: “El convent de caputxins de Tarragona durant el Trienni Liberal”, dins I Congrés d’Historia de l’Església catalana des dels orígens fins ara, 2 vol., Solsona, 1993, I, pàg.527-538.

De fet, l'activitat contrarevolucionària de sectors del clergat no passava desapercebuda a alguns ajuntaments com el de Figueres que, en la tardor de 1822, es queixava que el cap provincial dels caputxins *“ha separado de aquella comunidad a los PP Guardián y Presidente por ser sugetos de luces y de adhesión muy positiva al sistema glorioso que actualmente nos rige.”* Queixa que feia seva el Cap Politic:

*“Se advierte de algunos días a esta parte mucha eficacia en remover los Superiores ilustrados de los Conventos, [...], tratan de dexar en los Conventos Superiores desafectos al régimen presente para sostener por más largo tiempo la resistencia impunemente que han manifestado, con más o menos arrojo, cuasi todos los Prelados de las instituciones regulares.”*⁵³

Ja a finals de setembre de 1821, el Cap polític de Catalunya, Zarco del Valle, s'havia dirigit als bisbes catalans fent-los saber que:

“Pudiera haber algún individuo que olvidado de la santidad de estas virtudes, que han sido dictadas por la augusta religión, única verdadera, que por la Constitución política profesan los españoles, se pronunciasse en un sentido contrario a ella, llevando en esto el criminal desigño de complicar la esterminadora dolencia y la miseria, con el trastorno del orden público”,

i demanant-los que es dirigissin als rectors per recordar-los *“la delicada obligació que le incumbe en la direcció del espíritu público hacia el orden que es la primera base del bien general.”*⁵⁴ Tots els bisbes obeïren les ordres del Cap polític i aquest a començaments de novembre feu públiques les circulars dels bisbes als seus pastors, en les quals es pot apreciar que la majoria, a excepció del de Solsona, feren veritables jocs de paraules perquè no sortís enlloc la paraula Constitució⁵⁵.

El temor de les autoritats constitucionals vers el comportament del clergat va fer que es miressin amb lupa les celebracions més populars de l'Església. Així fins i tot s'arribà a prohibir la representació de la “Passió de Crist” per la Pasqua de l'any 1821⁵⁶, tot i que alguns menestrals de Barcelona proposaren fer-la per recaptar diners per a la Milícia, i com a mitjà per a: *“alivio de los infelices Artesanos de esta Capital que la falta de trabajo de sus oficios los tiene puestos a la protección y amparo de V.E.”*⁵⁷. A

⁵³ Ambdues cartes amb data d'1 de novembre de 1822 (AHN, Consejos, lligall 12.031).

⁵⁴ Circular de 30 de setembre de 1821 (AHMR, lligall 2.6.4.6). El *Diario de Barcelona*, núm.157, de 5 de juny de 1822, pàg.1.495-1.497, publicava un article signat per un anònim “El constitucional despreocupado” en el qual es criticava que es criticqués el clergat, pel fet que alguns dels seus membres donés suport als facciosos, ja que això només feia dubtar als que es mantenien sense participar-hi.

⁵⁵ Circular de 4 de novembre de 1821 (AHMR, lligall 2.6.4.6). Les reproduïm parcialment a l'Annex IV.1. La del bisbe de Vic amb data de 10 d'octubre, Solsona el 16, governadors eclesiàstics de Tortosa el 14, Barcelona el 15, Girona el 10, i Tarragona l'1 de novembre.

⁵⁶ VIAPLANA: *Notes històriques...*, pàg.261.

⁵⁷ Carta de Francesc Bellsollé (mestre xocolater), Aleix Casanovas (mestre fuster) i Jacint Fransi (mestre sastre) al batlle de Barcelona, amb data de 7 de maig de 1821 (AHCB, Ajuntament Borbònic i Constitucional, XIV, Miscel·lània, vol.2 (1821).

Tarragona el batlle també prohibí de representar la Passió, mentre que a Reus es representava sovint per tal de recaptar fons pels milicians que feien d'actors, cosa que motivà l'enèsima polèmica entre ambdues ciutats. Des de les pàgines de la Diana Constitucional es recordava que a Reus s'havia deixat fer per recollir diners pels milicians, però que podrien fer una altra representació d'un altre tipus, ja que de religió ja n'ensenyaven a la missa, i “no hay necesidad de ir al teatro a oír disparates, o tal vez votos de los oyentes; pues con oír misa con atención, y devoción se consigue mejor y más sanamente.”⁵⁸

En cap cas, però, hem de deduir una posició antireligiosa per part del liberalisme de l'època, tot i que començaren a aparèixer trets anticlericals, en cap cas antireligiosos, i mai des de les institucions liberals⁵⁹. Tenim nombroses mostres de suport de les autoritats liberals a les pràctiques religioses i a la religió catòlica, per exemple el ban de l'ajuntament de Calella prohibint:

“Que ninguna persona blasfeme, ni jure con el nombre de Dios, de su Santísima Madre, ni de los demás Santos, ni cometa escándalos, ni pecados públicos pena de ser castigado con todo rigor.

*Que ninguna persona de mayor, ni menor edad perturbe, ni distraiga, con fuego, ni otras incidencias en las puertas, o puestos inmediatos al templo del Señor, la veneración que se deben a él, ni estorben los Santos Ejercicios de los concurrentes.”*⁶⁰

O el ban de l'ajuntament de Tarragona prohibint l'obertura dels comerços en diumenges i altres festes per tal que la gent anés a missa:

*“Que en los santos días de Domingo, y fiestas de guardar, todas las tiendas de paños, quincallería, y cualesquiera otra; así como los talleres de Carpintero, Herreros, y demás Artesanos, estén y permanescan precisamente cerradas; solo los Boticarios podrán tener abiertas las boticas, y también los que venden comestibles de absoluta necesidad, pero deberán retirarlos dentro de la tienda, donde sin ostentación ni escándalo podrán servir al público.”*⁶¹

Com mostra la preocupació de l'ajuntament de Reus el mes de febrer de 1823, quan la posició contrària a la Constitució de la majoria del clergat català era prou clara, pel fet que havent de desaparèixer la comunitat de carmelites descalços, perquè molts volien secularitzar-se, mancaven rectors: “una población como esta de 25 mil almas con

⁵⁸ Diana constitucional, política y mercantil de la villa de Reus, núm.1, de 2 d'abril de 1822, pàg.3.

⁵⁹ Vegeu nombrosos exemples a REVUELTA: Política..., pàg.53-120. També COSTA: Mataró..., pàg.27-30, i POBLET: “Societat i política...”, pàg.64-65. Vegeu també per un context més ampli Juan-Sisinio PÉREZ GARZÓN: “Curas y liberales en la revolución burguesa”, dins Ayer, núm.27 (1997), pàg.67-100, pàg.72-79 pel Trienni.

⁶⁰ “Actes. Calella. 1820-1822”, sessió de 19 de gener de 1822 (ADB, lligall 81, expedient 3). La mateixa opinió a FIGUEROLA: Església..., pàg.54-55.

⁶¹ Ban de 4 d'abril de 1820 (Acuerdos, 1820-I, vol.22, doc.47, AHMT).

dificultad puede disfrutar del pasto espiritual con la única parroquia que existe en ella, y con un solo convento que va a restarle". Demanaven al governador eclesiàstic que per a "coniliar la supresión de aquella casa de Religiosa con la debida asistencia espiritual de estos vecinos", es formés una nova parròquia, "a fin de que luego que llegue el caso que está muy cercano de la supresión del colegio de los carmelitas, aparezcan en su lugar otros ministros aptos, y sobre todo más propios para dar el pasto espiritual a una buena parte de este vecindario"⁶². O que les Corts aprovessin el març de 1823 que a Sarrià de Ter, a la província de Girona on la majoria del clergat era manifestament anticonstitucional, els veïns poguessin fer un repartiment veïnal per tal de reedificar la església parroquial⁶³.

Tampoc podem caure en l'altre extrem, és a dir, pensar que la població catalana era extraordinàriament devota, tal i com mostren alguns dels diàlegs propagandístics dels mateixos liberals que recriminen al poble català l'abusiva utilització dels renechs:

*"Sobretot te cal guardar
de aquell vici tant extés
I entre'ls catalans molt més
qual és lo del renegar"*⁶⁴

Més aviat cal parlar que la litúrgia religiosa formava part de l'entramat social i s'hi participava de rutina⁶⁵. Tot i així durant el Trienni ens trobarem més d'una vegada que les autoritats municipals obligaran els veïns a participar en determinades cerimònies religioses, cosa que més aviat porta a pensar que no hi havia massa interès per assistir-hi.

Tenim l'exemple de l'ajuntament de Lleida en la processó del Corpus de l'any 1822:

*"Manda a todas las Cabezas de Familia que dicho día seis a las quatro de la Tarde asistan con velas encendidas, y los Gremios con sus Banderas como es costumbre, a dicha Iglesia Catedral a fin de acompañar tan Santa función; Y así mismo se manda a todos generalmente que dicho día seis cada uno en su lugar bajo la pena de tres libras, tengan compuesta la limpieza y barrida de las calles por donde deba pasar la procesión, sacando de aquella todas las inmundicias, y embarazos que puedan impedir y estorbar el libre curso, y para que adornando los frontispicios de sus casas con el más posible lucimiento e igualmente bajo la misma pena saquen los tiestos de las ventanas y no vuelvan a ponerlos allí aunque se hallen plantados de flores u otras yerbas pues que otramente serán irremisiblemente executados en dichas penas."*⁶⁶

A la Diòcesi de Tarragona Eugeni Perea ha demostrat a partir de les anotacions dels

⁶² Actes municipals, 1821-1824, sessió de 25 de febrer de 1823 i ofici de l'ajuntament de Reus amb data de 28 de febrer de 1823 (AHMR, lligall 2.7.2.2).

⁶³ Gaceta de Madrid, de 9 de març de 1823, pàg.46, que inclou les actes de la sessió de les Corts de 8 de març de 1823.

⁶⁴ COLOQUI entre un rector y un pagès anomenat Macari, Barcelona, 1820

⁶⁵ Vegeu CAHALLAN: Iglesia..., pàg.130-135: "El desarrollo del anticlericalismo popular en las ciudades, entre 1820 y 1823, fue limitado, aunque reflejaba un cambio importante en las relaciones de la Iglesia con la población urbana" (pàg.134). Vegeu també Julio de la CUEVA: "La cuestión clerical-anticlerical contemporánea en la historiografía española", dins RUEDA (ed.): Doce estudios..., pàg.121-142.

rectors que els anys del Trienni liberal significaren un descens del compliment dels deures religiosos, com mostra la transcripció de l'anotació del rector de Barberà de la Conca: *"los restantes anys 1820, 1821, 1822, 1823, 1824, 1825 y lo present 1827 han faltat alguns en lo cumpliment del precepte annuals sens que mes exhortacions, súplicas, ni amenazas pogueren corregir lo fi"*⁶⁷. De totes formes, la circulació de noves idees, i sobretot la posició adoptada d'una part important del clergat en contra de la Constitució, van fer perdre en molts ciutadans els seus sentiments religiosos, com reconeixia el mateix Jaume Balmes: *"las ideas contrarias a la religión de los españoles se esparcieron por todos los puntos del reino. [...], precipitando a algunos a la más completa incredulidad y comunicándoles aversión a todo cuanto estaba revestido de un carácter religioso"*⁶⁸. I el reialista Magí Ferrer reconeixia un cop finalitzat el Trienni que el liberalisme havia fet forat:

*"Cuando considero que la frecuencia a los templos del Señor se disminuye en razón de lo que aumenta la concurrencia en los teatros y cafés, y otras casas aun más profanas; que a la sencillez y parsimonia de nuestros padres ha sucedido la corrupción y el lujo en la mesa, en los muebles y vestidos, que la buena fe que reinaba en el trato con la sociedad cuando la economía estaba, no en los libros como ahora, sino en el buen manejo de los caudales, ha sido sofocada por la infidelidad de tantos holgazanes que para sostener un fausto y una ostentación digna solamente de altos personajes, no pueden menos que suplir con estafas, robos e injusticias lo que es imposible hacer con sus rentas o lícitas ganancias; que se desprecia o se mira con indiferencia a los eclesiásticos más respetables, al paso que se apetece con ansia la sociedad de hombres inmorales y libertinos; que se olvida la sabiduría de la Religión, mientras se aprenden con gusto y con afán los nuevos (y casi todos ridículos) inventos de la ciencia mundana, sin los cuales nuestros padres fueron tan felices, y con los cuales nosotros somos tan desdichados."*⁶⁹

Idea amb la qual coincidia un altre apòlogista clerical contrarevolucionari, Francesc Xarrié: *"Más se ha descato­lizado la España en estos tres años [el trienni liberal] que el filosofismo reinó, que si hubiéramos sido invadidos por un ejército numeroso de*

⁶⁶ Ban amb data de 5 de juny de 1822 (AHPL, caixa 1417).

⁶⁷ Eugeni PEREA: El comportament religiós a Catalunya al segle XIX a la Diòcesi de Tarragona. El compliment pasqual, Reus, 1993, pàg.71-83, pàg.75 per la cita reproduïda. Vegeu, també, Casimir MARTÍ: "La religiositat a Barcelona a mitjan segle XIX" dins Contribució a la història de l'Església catalana, Barcelona, 1983, pàg.121-177. Crec del tot interessant l'estudi i la desmitificació d'aquest tema feta per Pere ANGUERA: "Anticlericalisme i irreligió a Reus. Notes per a la seva història durant la revolució liberal" dins Menjapellans, conservadors i revolucionaris, Reus, 1991, pàg.17-51.

⁶⁸ "La religión en España", dins Obras Completas, BAC, Madrid, 1948, vol.VI, pàg.441 (citat per Josep M. FRADERA: Jaume Balmes. Els fonaments racionals d'una política catòlica, Vic, 1996, pàg.230).

⁶⁹ ORACION fúnebre que en las solemnes exequias, con que el M. Ilustre Sr. Gobernador y Ayuntamiento de la ciudad de Mataró, en unión con el Clero de aquella parroquia, honró la memoria del Excmo. e Ilmo. Sr. D. Jaime Creus y Martí, Arzobispo de Tarragona, Caballero gran Cruz de la real y distinguida orden de Carlos III, y condecorado con la de S. Jorge de Alfama, el día 25 de octubre de 1825, dijo el R.P. Presentado de Cátedra Fr. Magín Ferrer, rector del colegio de san Pedro Nolasco de PP. Mercenarios de Tarragona, Reus, Imprenta de Pablo Riera Soler, 1825, pàg.30.

Paganos.”⁷⁰ Cosa gens estranya si tenim en compte que per aquest personatge “*No hemos de saber más de lo que nos puede ser útil, o necesario; en una palabra, la medida de nuestra ciencia ha de ser la sobriedad. [...] Con pretexto de ilustrarse bajo el magisterio del error, han llegado a ser extranjeros en la escuela de la verdad.*” Ja que, segons Xarrie:

“Aparecieron entre nosotros unos pseudo-políticos, y unos reformadores sin misión, que atribuyéndose exclusivamente la pericia y el arte de gobernar a los pueblos (sin duda porque habían leído lo que debían ignorar), han descompuesto y alterado todas las cualidades simétricas de los elementos que naturalmente constituían y fijan las bases del orden político y social; han roto de una vez los estrechos vínculos que unen por necesidad los pueblos con sus Soberanos.”

Però la situació no s’havia originat en el Trienni, tot i que pogué accelerar-se, sinó que venia d’abans quan el compliment religiós dels feligresos ja deixava molt que desitjar, tal i com pogué comprovar el bisbe de Barcelona, Pau Schar, en les visites pastorals que realitzà a la seva diòcesi l’any 1818⁷¹. Pel que fa al Penedès hem pogut comprovar: endarreriments en el pagament de rendes (Olesa), incompliment de les dotacions de les fundacions (Esparreguera, Avinyonet, Font-rubí, Canyelles, Ribes, Cubelles, Cunit), decadència de les comunitats (Olesa, Esparreguera, Vilafranca), rectors que no ensenyen doctrina (Subirats, Canyelles), que fan misses quan els hi va bé (Olesa), o que no vesteixen els hàbits (Vilanova), enterraments al marge de l’església per no pagar (Sant Pere Molanta), endarreriments en els pagaments a la botiga (Sant Pere Molanta, Oleseta, la Granada,), dèficits en l’obra (Sant Sadurní, Avinyonet, Ordal). Serveixi com exemple les ordres que donà el bisbe a la comunitat d’Olesa:

“El considerable atraso [en el pago de la Fundaciones, que] se atribuye a las circunstancias de los tiempos pasados de guerra y miseria, que han dificultado el cobro de rentas, mandó que la Comunidad practique todas las diligencias que estén en su alcance para cobrar los referidos atrasos en la parte que se pueda, valiéndose de todos los medios posible, aunque sea acudiendo en justicia cuando convenga. [...].

*Ordenó que todos los días antes de empezarse la Misa primera en la Parroquial se toque la campana por espacio de un cuarto de hora, a fin de avisar al Pueblo, y concluido este, se aguarde el Sacerdote un rato competente para que la gente pueda llegar a tiempo a la Iglesia; y que las demás Misas que se celebren en la Parroquial no se digan todas de una vez, sino que se distribuyan en horas proporcionadas con la distancia necesaria de una a otra para la comodidad del Pueblo.”*⁷²

Tot plegat ens mostra que la imatge que del país en tenien molts dels observadors estrangers sovint no era més que un estereotip producte de lectures anteriors, tal i com

⁷⁰ RELACIÓN de las solemnes..., pàg.4-5.

⁷¹ ADioB, Llibre de Visites Pastorals, comarques foranes, vol.89 (1818), fol.209-273 pel Penedès.

⁷² Anotació en el llibre de Visites Pastorals, vol.89 (1818), referent a Olesa de Montserrat, fol.217-220.

mostra l'escrit de l'anglès Edward Blaquiere sobre la societat espanyola, els costums i la religió, i de la qual en traduïm alguns paràgrafs:

“És un fet que sorprèn al observador més superficial que visita el continent, que la forma de la pregària, la utilització d'imatges, rosaris, prohibicions, processons i altres ritus que no cal anomenar, han creat una tendència a que la ment vulgar es perdés, destruint aquelles nocions de la unitat de Déu, que són indispensables per la puresa de la fe religiosa, fins que a la llarga han produït una indiferència alarmant a la majoria de gent, més ben dit de l'home, sigui capellà o laic, príncep o bisbe, aquell que posa la mà al cor i diu, no s'hauria de posar remei a aquesta maldad? [...].

Jo, verdaderament, puc afegir que, la relaxació, quasi ratllant la total indiferència, que hi havia en les classes mitjana i alta de la societat a Espanya, el que es refereix a les obligacions s'escampava amb tanta rapidesa, especialment en les classes baixes de la societat, que amenaçava amb les conseqüències més serioses. És en va que hi hagi volums escrits per provar que l'escepticisme i infidelitat tenien el seu origen en els treballs dels filòsofs i demagogs moderns, si existien: ningú excepte els cecs negaven que les dues coses es trobaven en la conducta de la clerecia; en la seva oposició a cap reforma; en els seus esforços per perpetuar l'error, més tard, va ser reconegut com a tal.”⁷³

IV.1.2 Les mesures liberals

Pels liberals la situació del clergat havia arribat a una total disbauxa, entre uns que quasi es morien de gana i altres que nedaven en l'abundància⁷⁴, com assenyalava el Secretari de Gràcia i Justícia, Nicolás Garelly, en la seva Memòria a les Corts el mes de març de 1822:

“Gravísimos son los que ofrece el clero seglar de España en la situación en que se halla. Entre los abusos con que la ignorancia de los tiempos medios y el capricho del poder habían relajado la antigua disciplina de la Iglesia, y aquel espíritu de desprendimiento y sobriedad que distinguiera a nuestro clero en su edad de oro, uno de los más perjudiciales consistía en la monstruosa desigualdad con que los eclesiásticos percibían de la masa general del diezmo; siendo lo más notable que las cuotas de los partícipes estaban por lo común en razón inversa del afán y solicitud de estos operarios en el cultivo de la viña santa. Viéranse unos, nadando en la abundancia, ocupados casi exclusivamente en la salmodía, al paso que otros, sumidos en la miseria, trabajando día y noche en la administración del pasto espiritual, en la paz de los matrimonios, en la sumisión y obediencia del hijo a la autoridad paterna, y de todo el rebaño a su divino Pastor.”⁷⁵

Per això les Corts pretenien realitzar el que en deien “*el arreglo del clero*”, és a dir

⁷³ Escrit per la Historical Rewiew i reproduït a BLAQUIERE: Spanish..., “letter XIV, Madrid, October, 1820”, pàg.421-486.

⁷⁴ Mateu Crespi en el seu manuscrit assenyalava que al començar el Trienni hi havia a Catalunya: 8 catedrals, 18 col·legiates, 22 abadies, 1 priorat, 16 encomiendas de l'ordre de Malta, 2.738 parròquies, 284 cases de religioses i 1.257 de religiosos, 6.657 membres del clergat secular, 4.544 del regular i 1.250 religioses (Diario..., fol.1). Això significava que el clergat era un 1,5% de la població catalana, mentre representava el 2% de l'espanyola (222.065 persones). Vegeu el marc general del clergat espanyol a començaments del XIX a REVUELTA: Política..., pàg.1-52.

⁷⁵ “Memoria leída a las Cortes por el Sr. Secretario del Gracia y Justicia”, DSC, 1822, pàg.99-112, apèndix 1 a la sessió 9 de 4 de març.

determinar el seu nombre, les seves funcions i les seves dotacions⁷⁶.

Sens cap mena de dubte, la mesura més important i que provocà més enrenou entre l'estament eclesiàstic, sobretot entre la seva jerarquia, fou el decret de monacals (Decret d'1 d'octubre de 1820, sancionat pel rei el dia 25) que plantejava una reforma a fons dels convents i monestirs i una apropiació per part de l'estat de la majoria dels seus béns per a vendre'ls en pública subhasta i recaptar fons per fer front al deute públic⁷⁷. La supressió de convents i monestirs era l'aspecte més espectacular de la mesura: en un primer moment se suprimiren 219 dels 227 monestirs, i 836 dels 1.701 convents, una mitjana del 55%⁷⁸. A la diòcesi de Barcelona de quaranta-un convents se'n suprimiren catorze en un primer moment, mantenint-se'n vint-i-set amb 877 religiosos l'any 1821. Els anys 1822 i 1823 se'n suprimiren dotze més, restant oberts només quinze⁷⁹. A Lleida de 50 convents se'n suprimiren 29 en un primer moment⁸⁰. En el conjunt de Catalunya de 176 convents, se n'havien suprimit l'any 1821, 86 i en restaven en peu 90, i de 28 monestirs se'n suprimiren 26⁸¹.

Alguns ajuntaments intervingueren a favor del manteniment de les corporacions religioses i els seus convents: el de Tortosa sol·licità que es quedessin per a la ciutat el convent i el col·legi dels dominics, i que es mantinguessin els dels pares mercenaris i dels caputxins, cedint a aquests el col·legi dels jesuïtes perquè es poguessin reunir vint-i-

⁷⁶ Segons dades que proporciona CANALES: "Hacienda,..." , pàg.209-210, a Catalunya hi havia 1.552 parròquies i 1.521 capellans amb una mitjana de 564 persones per capellà. El valor dels bisbats catalans era el següent: Barcelona: 1.634.000 rals, Girona: 1.160.361, Lleida: 1.211.800, Solsona: 405.000, Tarragona: 1.260.000, Tortosa: 1.440.000, Urgell: 685.700 i Vic: 550.500. Vegeu el marc general a FELIU: La clerecia..., pàg.83-110, CAHALLAN: Iglesia..., pàg.118-126 i TAPIA: "Las relaciones...", pàg.77-84.

⁷⁷ Vegeu REVUELTA: Política..., pàg.157-211.

⁷⁸ "Memoria leída a las Cortes por el Sr. Secretario del Despacho de Gracia y Justicia" (DSC, 1822, I, pàg.99-112 (pàg.105 per les dades), apèndix primer a la sessió núm.9 de 4 de març). A començaments de juny de 1821 el Secretari de Gràcia i Justícia informava a les Corts "*quedar hecho el arreglo de todos los conventos de la Península e islas adyacentes*" (DSC, 1821, t.II, pàg.1.997-1.998, sessió 95, de 2 de juny). Vegeu també REVUELTA: Política..., pàg.175-192, 213-292 i 387-474.

⁷⁹ Informació a "Nota de los conventos de regulares que han quedado existentes en el obispado de Barcelona después de la supresión mandada por la ley de 25 de octubre 1820 y remitida el 22 mayo de 1822", a l'AdiocB "Expedientes e Informes", caixa 204, caixa 1819-20, expedient 603, i caixa 1821-I, expedients 611 i 613, i Diario de Barcelona, de 29 de maig de 1821; lligall 32, expedient 82 de l'ACD (vegeu l'Annex IV.3). Vegeu també BADA: L'església..., pàg.213-222; FELIU: La clerecia..., pàg.203-209. Pel corregiment de Vilafranca vegeu ARNABAT: Liberals..., pàg.116-117, i M. Carme ROMERO PARCERISES i Francisco GUARDIAN MARTIN: "Comunitats religioses durant la revolució liberal: el cas del caputxins d'Igualada" dins DDAA: El món rural..., pàg.169-190

⁸⁰ TORRES: El fet religiós..., pàg.83-89.

⁸¹ Vegeu FELIU: La clerecia..., pàg.203-208, i REVUELTA: Política..., pàg.387-469. Vegeu l'Annex IV.3.

quatre religiosos⁸²; el de Solsona sol·licità, junt al rector, el manteniment dels franciscans⁸³; el de Vilafranca justificava la utilitat, per a la vila i la comarca, dels serveis que prestaven els franciscans⁸⁴; el d'Igualada defensava els convents de caputxins i d'agustins⁸⁵; el de Lleida també avalà la tasca dels ocupants dels convents que havien de ser suprimits, tant en l'aspecte religiós com assistencial⁸⁶; el d'Àger ho sol·licità per "*la necesidad en lo espiritual y en lo temporal de que permanezca la Colegiata de San Pedro de esta Villa y los perjuicios que causaría su supresión*"⁸⁷; diversos veïns de Girona demanaren al Cap polític amb el vist-i-plau del batlle de la ciutat, que els carmelites i els mercedaris restessin a la ciutat⁸⁸; quasi mig miler d'olotins sol·licitaren a la Diputació que no marxessin els caputxins d'Olot perquè "*no se meten en política, ayudan, al ir a casa del moribundo a la hora que sea*"⁸⁹. D'altres ajuntaments, com hem vist, intentaren que el destí dels convents desamortitzats no fos sempre la venda, i es fessin servir per hospitals, escoles, presons, beneficència o altres qüestions⁹⁰. El Cap Polític de Catalunya, Josep Castellar, demanava que els llibres dels convents i monestirs desamortitzats servissin per "*ilustrar los institutos, bibliotecas y museos de la Nación con las preciosidades que contienen estos antiguos asilos de las letras*"⁹¹.

Un problema afegit fou el tracte que s'havia de donar a les joies dels convents suprimits, i de les que no fossin necessàries pel culte en els no suprimits, com era el cas

⁸² Carta de 22 de novembre de 1820 (AHN, Consejos, lligall 12.031).

⁸³ Carta de 22 de novembre de 1820 (AHN, Consejos, lligall 12.031).

⁸⁴ "Actes...Vilafranca", sessió de 21 de gener de 1821. Per aquesta congregació a Vilafranca i a Catalunya durant el Trienni vegeu Francisco ARAGONES: Los frailes franciscos en Cataluña, Barcelona, 1833, vol.2, pàg.307-321: "*los Franciscos de Villafranca, así como los de varias otras poblaciones de Cataluña, ni hubieran tenido que sufrir lo que sufrieron, ni nunca hubieran visto su Comunidad suprimida en tiempo de la Constitución, si su suerte hubiera dependido de los vecinos de aquella ilustre villa*" (pàg.307). Tot i això, l'agost de 1822 amb l'entrada de Romagosa aquest idil·li acabà. Altres ajuntaments acolliren un nombrós col·lectiu d'exclaustrats i secularitzats, com el de Sitges que aixoplugà quinze exclaustrats i cinc secularitzats (SERRAMALERA: La vida..., pàg.27).

⁸⁵ AHMI, caixa 20, doc.28. El convent d'agustins d'Igualada fou, posteriorment, acusat de guardar propaganda i de mantenir una conducta anticonstitucional per part d'alguns dels seus membres (AHMI, lligall 22).

⁸⁶ Carta del batlle de Lleida al Rei amb data de 24 de gener de 1821 (AHPL, caixa 23, cartulari 182).

⁸⁷ Exposició a les Corts amb data de 9 d'abril de 1821 (ACD, lligall 34, expedient 185).

⁸⁸ Cartes del batlle al Cap polític de Catalunya amb dates de 10 i 17 de desembre de 1820 (AHCG, I.1.2.5 "Ajuntament", lligall 2 (1820-1823)).

⁸⁹ Document signat per 464 persones que representaven un 10% dels habitants d'Olot (citat per SAIZ: El Trienio..., pàg.86).

⁹⁰ Vegeu el cas d'Igualada a l'HMI, lligall 25, exp.35. També, GUARDIA i ROMERO: "Comunitats...", pàg.176-177.

⁹¹ Ofici del Cap Polític al Secretari d'Hisenda amb data de 1 de novembre de 1820 a l'AHN, Consejos, lligall 12.031.

del de Montserrat. A consultes de l'Intendent de Catalunya, les Corts aprovaren un dictamen segons el qual les joies sobrants dels convents oberts que serveixin pel culte havien de ser repartides entre les parròquies pobres de la diòcesi, i aquelles que no servien pel culte havien de passar al Crèdit públic per a pagar les pensions dels mendicants sense finques⁹².

L'extinció d'alguns convents i monestirs centrà les crítiques de l'estament eclesiàstic, com fra Serrahima que diu que *“si lo Rey feu o donà esta sanció fou a la forza; pues se sap que los fracmasons mogueren un alborot en Madrid, feren anar una multitud de gen[t] a cridar devan[t] de Palaci, y lo gasto costà vint mil duros. Això és una cosa certa”*⁹³, i dels reialistes vers el sistema constitucional, com mostra aquesta crítica anònima: *“No parar un punt fins a tenir aterradas todas las demes Religions, y si es menester accessinar tots los Frares en una nit; que aixis no tindrem tants homens sabis que se oposian a nostres projectes, y nos ferem richcs ab tot lo que era propietat dels seus convents”*⁹⁴.

No tothom ho veia de forma tant negativa, per exemple al corresponsal del The Times li semblava perfecta:

*“Creiem mereixedora de l'atenció dels nostres lectors, que no poden deixar d'aplaudir la sabiduria amb la que el país ha estat alleujat d'una pesada càrrega i a recuperat propietats de les quals havia estat privat durant tant de temps. [...] Quantes mans estan salvades en el futur per l'agricultura, per les arts i tota mena d'indústria! Quanta riquesa serà distribuïda a totes les classes de la societat? Quin augment de la població tindrà lloc en un país on la present població no és la meitat de la que li correspondria per la seva extensió i fertilitat!”*⁹⁵

També l'encarregat de l'arrendament dels drets senyorials del monestir de Sant Cugat del Vallès per a la casa Cortadellas, Manuel Lasala, es dirigia al seu corresponsal en aquesta vila manifestant-li que amb el decret d'extinció dels monacals els prelats eclesiàstics hi sortirien guanyant: *“de todos modos los Abades y Prebendados quedarán con una asignación equivalente a sus rentas, las cuales quedarán incorporadas al Crédito*

⁹² DSC, 1821, t.I, pàg.108, sessió 8 de 5 de març i pàg.526, sessió 20 de 17 de març.

⁹³ Breve relació..., pàg.236-237, vegeu també el fol.241 sobre les relacions entre Església i Estat transcrit a l'Annex I.1.

⁹⁴ ARREGLAMENT secret per arruïnar la Espanya, reedició de Manresa, 1823: (pàg.1). Una crítica reaccionària a la reforma eclesiàstica liberal a Marcelino MENÉNDEZ PELAYO: Estudios en torno al siglo XIX, Madrid, 1944, pàg.63-140 i Historia de les heterodoxos españoles, pàg.585-659. Vegeu l'opinió de MIRAFLORES: Apuntes..., pàg.69-70: *“ninguna medida de las Cortes influyó tan activa y directamente en desacreditar el Sistema Constitucional, como la conducta del Gobierno en el mes de Octubre, a la ocasión de la Sanción de la Ley de reforma de Regulares; ella abrió verdaderamente la primera herida mortal al Sistema Constitucional”*, i afegeix que el rei la va signar la coacció d'una “asonada”.

⁹⁵ The Times, de 5 de novembre de 1821, pàg.3.

público y en esto tendrán una ventaja, pues del modo que ahora pagan los Pueblos iban a quedar reducidos a poco o nada aunque no se haga novedad en los diezmos.”⁹⁶

Quadre IV.2 Religiosos a la província de Tarragona

<i>Municipi</i>	<i>carmelites</i>			<i>agustins</i>			<i>total</i>	
	<i>franciscans</i>	<i>dominics</i>	<i>descalços calçats</i>	<i>mercedaris</i>	<i>servites</i>			
Alcover	18	-	-	-	-	-	18	
Cardó	-	-	2	-	-	-	2	
*Escornalbou	5	-	-	-	-	-	5	
Marsà	-	-	-	-	-	5	5	
*Montblanc	2	-	-	-	-	-	2	
Mora d'Ebre	17	-	-	-	-	-	17	
Horta de S. Joan	8	-	-	-	-	-	8	
*Reus	10	-	34	-	-	-	44	
*Riudoms	15	-	-	-	-	-	15	
Sant Magí de la Bruf.	-	6	-	-	-	-	6	
Santa Coloma de Q.	-	-	-	-	13	-	13	
Selva, La	-	-	-	-	14	-	14	
*Tarragona	17	-	19	12	-	1	49	
Tortosa	10	2	-	-	-	-	12	
Ulldecona	-	5	-	-	-	-	5	
Valls	-	-	-	4	-	-	4	
Vilafranca	26	-	-	-	-	-	26	
Vilanova	-	-	-	27	-	-	27	
Total	128	13	55	43	14	14	5	272

* Manquen dades, ja que en total eren 442 religiosos

Font: ADB, lligall 168, expedient 2

Una altra mesura ben rebuda per molts eclesiàstics i per bona part de la societat fou la de la secularització, tot i que també fou acceptada a contracor per les autoritats eclesiàstiques⁹⁷. Les mesures que facilitaven la secularització de tipus parcial (abandonar la vida claustral i integrar-se al clergat secular) dels que ho volguessin va tenir força èxit a les ciutats més importants del Principat i, sobretot, a la diòcesi de Barcelona on uns

⁹⁶ Carta a Andrés de Casaus, amb data de 21 d'octubre de 1820 (CA-47, fol.804). Jaume TORRAS: *Liberalismo...*, pàg.38: ha dit que: “*La exclaustación de monacales y la reducción del número de comunidades de mendicantes y clérigos regulares, con el cierre consiguiente de numerosos conventos, aparecían sobre todo por lo tocante a los segundos, como arbitrario atentado contra una de las instituciones eclesiásticas más entrañables; no solo arrojaban a los caminos a numerosos y temibles detractores de las nuevas instituciones, sino que además dejaban sin atender unos servicios asistenciales que el estado era incapaz de suplir.*”⁹⁶

⁹⁷ ARTOLA: *La España...*, pàg.767, ha assenyalat que “*Desamortización y secularización constituyen los aspectos capitales de la obra reformista de las Cortes frente a la Iglesia. [...], provocando un endurecimiento de las posiciones de la Iglesia, a cuya acción se debe en gran medida la aparición de movimientos de oposición política, que inspiraron doctrinalmente y que subvencionaron en buena parte, cuando no se llega al caso límite de eclesiásticos al frente de partidas armadas.*”

300 membres del clergat regular sol·licitaren la secularització, 251 dels quals l'aconseguirien⁹⁸. La secularització en aquesta diòcesi comptà amb una aferrissada oposició del governador eclesiàstic Pere Josep Avellà, i amb un ampli suport i protecció de les autoritats provincials, com el Cap polític que demanava als ajuntaments a finals de 1820 *“que ninguno impida la secularización a los frailes y monjas”*⁹⁹. A la diòcesi de Tarragona la secularització afectà a 33 religiosos cosa que vindria a significar un 7% del clergat regular (quadre IV.2), destacant el percentatge de carmelites descalços, caputxins i franciscans¹⁰⁰.

Diversos diputats demanaren a les Corts que s'autoritzés als monjos i monges que poguessin demanar la secularització des de casa seva, ja que des dels convents se'ls posaven moltes pegues, una proposta que comptà amb l'oposició del diputat català Torres¹⁰¹. El març de 1822, el Secretari de Gràcia i Justícia manifestava que la secularització era un tema d'interès d'estat: *“siendo de la mayor importancia a la causa pública la secularización de los regulares, el Gobierno se ha desvelado por dar colocación a los exclaustros, y remover cuantos obstáculos se han opuesto a que*

⁹⁸ BADA: *L'Església...*, pàg.214-216: més de 300 expedients de secularització, dels quals 251 l'aconseguiren, que a la pàg.222 dona aquestes xifres de secularitzats a la diòcesi de Barcelona: 25 carmelites descalços, 21 caputxins, 15 agustins calçats, 12 mercedaris, 11 trinitaris calçats, 10 agustins descalçats, 9 dominics, 7 servites, 6 carmelites calçats, 5 trinitaris descalços, 5 teatins, 4 escolapis, 1 caracciols. REVUELTA: *Política...*, pàg.472-474, ofereix la xifra de 204 religiosos i 6 monges secularitzades a Catalunya: al bisbat de Barcelona 82 religiosos i 2 monges, al de Girona 53 i 1, al de Solsona 11 religiosos, al de Tortosa 45 i 3, al d'Urgell 2 i 3, i al de Vic 11 religiosos, i manquen les dades dels bisbats de Lleida i Tarragona. Sobre aquest tema es imprescindible CONEJERO: “El clero...”, segons aquest historiador (pàg.15 i 54) que reproduïx alguns expedients (pàg.16-29), a la Diòcesi de Barcelona es van secularitzar durant el Trienni 290 persones. Pel conjunt de l'estat, ARTOLA: *La España...*, pàg.767, assenyala que *“más de una tercera parte de los religiosos abandonaron voluntariamente los hábitos”*, malgrat que a la pàg.766 utilitza les dades de la “Memoria leída a las Cortes por el Sr. Secretario del Despacho de Gracia y Justicia”, *DSC*, 1822, I, pàg.99-112 (pàg.105 per les dades), apèndix primer a la sessió núm.9 de 4 de març, que ofereixen la xifra de 4.447 secularitzats, sobre un total de 20.757 religiosos, cosa que representaria una cinquena part. Segons REVUELTA: *La política...*, pàg.293-333, la secularització fou molt important al sud de la Península i anà perdent força cap el nord. Segons aquest historiador el nombre de secularitzats fou de 8.000 sobre uns 33.000 religiosos, és a dir, una quarta part del clergat, i entre els secularitzats destacaren: els franciscans (3.488), carmelites (895), agustins (690), dominics (620), mercedaris (606), i trinitaris (520).

⁹⁹ Nombroses queixes de secularitzats respecte a les autoritats eclesiàstiques arribaren a les Corts, vegeu per exemple la que presentaren Josep Llinàs i Miquel Antoni Rovira (“Actas ... Diputación Permanente”, sessió 171, de 4 de febrer de 1823, fol.378).

¹⁰⁰ Segons les dades que ofereix la mateixa diòcesi: dinou l'any 1821, deu el 1822, i quatre el 1823. Les dades a AADT, “Creus”, “Justificació de la Conducta del Clergat i Seglars. 1820-1824”. Vegeu també ROVIRA: “La Junta”, pàg.26-28, i CARDONA: “El convent...”, pàg.536 que parla de 47 secularitzats que significarien un 11%. Sobre el clergat a Tarragona a la fi de l'Antic Règim vegeu Josep M. SABATÉ: *Monges, freres, canonges, capellans i capellanets. Tarragona religiosa a les acaballes de l'Antic Règim*, Tarragona, 1992. Vegeu el quadre IV.2.

vuelva al siglo los que no están bien avenidos con la vida regular.”¹⁰² El mateix Secretari reconeixia que la secularització havia comptat amb l’oposició de diversos bisbes, destacant-se els de Vic, Urgell i Lleida que, un cop els altres acceptaren a contracor les ordres del govern, “*insistieron todavia, echando mano del efugio ordinario de escrúpulos de conciencia; y como la tranquilidad de ésta sea a los ojos del Gobierno la propiedad más sagrada, se les dijo que, si ella no les permitia cumplir con el decreto de las Cortes, remitiesen al Rey la renuncia de sus mitras*”, cosa que, evidentment, cap d’ells va fer. Un dels principals detractors de les secularitzacions fou el bisbe de Barcelona, cosa que provocà la queixa d’uns dos-cents ciutadans de Barcelona, amb el suport del Cap polític, a les Corts per “*la resistencia que muchos Obispos oponian a la ejecución del decreto de regulares y a la secularización de estos; y contrayéndose al actual Rdo. Obispo de aquella capital D. Pablo Schar, afirmaban que de la continuación de este en el ejercicio de sus funciones pendia acaso la inevitable ruina de sus feligreses, y quizás la del Reino*”¹⁰³. Per aquest motiu les Corts, s’adreçaren al govern demanant-li els antecedents del comportament de l’esmentat bisbe¹⁰⁴. Però malgrat això, a finals de maig el Cap polític de Catalunya tornava a representar a les Corts sobre “*los obstáculos que hallan los regulares de aquella provincia para su secularización*”, degut a l’actitud del bisbes i del nunci, tal i com demostrava la queixa de la germana Magdalena Barret “*del trato que se le da por intentar su secularización*”¹⁰⁵.

Sovint molts dels secularitzats es dedicaren a fer de mestres d’escola. Vegeu per exemple l’oferiment dels preveres secularitzats Pelegrí Gual i Baltasar Pàmies a

¹⁰¹ DSC, 1821, t.I, pàg. 629, sessió 26, de 23 de març. El diputat Cepero volia fer arribar les normes de secularització directament als religiosos perquè en cas contrari tenien moltes dificultats per assabentar-se’n (pàg.636).

¹⁰² “Memoria leída a las Cortes por el Sr. Secretario del Despacho de Gracia y Justicia”, DSC, 1822, pàg.104, apèndix 1 a la sessió 9 de 4 de març.

¹⁰³ DSC, 1821, t.II, pàg.894, sessió 89 de 5 d’abril de 1821. Vegeu la queixa de la Comissió eclesiàstica al ple de les Corts queixant-se de la resistència del bisbes a l’execució de la llei de 25 d’octubre de 1820 i a la secularització dels regulars (DSC, 1821, t.II, pàg.1.050, sessió 48, de 14 d’abril). El govern decidí, davant la renúncia de Schar que hagué de sortir a corre-cuita de Barcelona el 3 d’abril de 1821, de proposar a Fèlix Torres Amat pel bisbat de Barcelona, però el papa Pius VII refusà el nomenament igual que ho feu amb el de Josep Espiga pel bisbat de Sevilla. Davant d’aquest fet el govern el nomenà governador fins el mes de setembre en que fou substituït per Juan de Altube, i més tard (el mes de desembre), aquest seria substituït per Francesc Pou (S. BARRIO: Fèlix Torres Amat, 1772-1847, un obispo reformador, Roma, 1976, i BADA: L’església..., pàg.86-96).

¹⁰⁴ ACD, lligall 33, expedient 140. Sobre l’actuació d’aquest bisbe durant el Trienni vegeu BADA: L’església..., pàg.78-95.

¹⁰⁵ DSC, 1821, t.II, pàg.1.721, sessió 82 de 20 de maig. Vegeu la queixa tramesa pel Cap Polític de Catalunya, amb data d’11 d’octubre de 1820 (AHN, Consejos, lligall 12.031).

l'ajuntament de Reus de fer de mestres de gramàtica i “*explicar dos veces semanalmente el sabio Código que felizmente nos rige*” a l'escola pública de la vila i cobrant tant sols les dues terceres parts de la paga. L'ajuntament s'hi mostrà d'acord sempre que també s'obliguessin a “*extender y redactar las representaciones, recursos y otros papeles que les encargue el Ayuntamiento, tanto para dirigir a quien se ofrezca como para dar a la imprenta.*”¹⁰⁶ Conejero ha assenyalat amb encert que “*la mayoría de los clérigos secularizados ideológicamente optaron por el liberalismo y prestaron su colaboración para la enseñanza pública y la educación cívica del pueblo*”, com mostren els casos de Luis Gonzaga Oronoz¹⁰⁷, Albert Pujol, Eduald Jaumeandreu, Manuel Estrada¹⁰⁸. Molts dels que s'acolliren a la secularització, com Josep Anton Solà, “rector de la Constitució”, patien retencions de la còngrua i el boicot dels seus antics companys i de les autoritats eclesiàstiques¹⁰⁹. D'això es queixava el Cap Polític de Catalunya que proposava que “*los regulares de ambos sexos pueden desde el momento de presentar su solicitud de Secularización separarse de sus comunidades y conventos estableciéndose interinamente en casas particulares de ciudadanos honrados, a fin de evitar las reconveniones de sus Prelados y Superiores y las vexaciones con que directa o indirectamente pudieran molestarles*”, afegix que això ajudaria a que molts deixessin la clausura¹¹⁰.

Cal considerar que la secularització va tenir força èxit malgrat les traves que hi posaren els bisbes, com mostra el fet que l'any 1820 hi havia 20.757 religiosos regulars i el març de l'any 1822 en restaven 16.310, ja que 4.447 s'havien secularitzat (un 22%), i el mes de setembre el nombre de secularitzats s'havia elevat fins 7.244 (un 35%) als

¹⁰⁶ Actes municipals, 1821-1824, sessió de 25 de setembre de 1821, fol.133v (AHMR).

¹⁰⁷ Fou l'encarregat de pronunciar el discurs per la inauguració de la placa de la Constitució de Gràcia el 23 de desembre de 1821, i era qualificat pel Diario de Barcelona, núm.23 de 23 de gener de 1822, pàg.202-204 de “*religioso idolatrado de todo el pueblo por su ilustración, su conducta, su caridad y asistencia personal con los epidemiados, y por su constante adhesión al gran sistema*”.

¹⁰⁸ CONEJERO: “El clero...”, pàg.30-37 (pàg.31 per la cita). Assenyala, a més, que “*en líneas generales, el clero rural era predominantemente realista, mientras que el clero urbano estuvo más abierto a las nuevas ideas y tomó partido más fácilmente en pro del sistema constitucional*” (pàg.30).

¹⁰⁹ Per fer un seguiment de la secularització a la diòcesi de Barcelona, i les diferents alternatives que aquests prengueren es força útil la consulta de l'expedient 857, amb notícia de tots els secularitzats per ordre alfabètic i amb indicació (evidentment exagerada) del seu comportament durant el Trienni (ADiocB, “Expedientes e informaciones. 1829-I”).

¹¹⁰ Cartes del Cap Polític al Secretari d'Estat, amb dates d'11 d'octubre i 18 i 22 de novembre de 1820. La resposta de Palau denegà la sol·licitud amb data 12 de desembre de 1822: “*todos los que pretendan secularizarse deben hacerlo desde sus conventos y en el caso de sufrir por ello malos tratamientos de parte de sus preladados, deben acudir a la autoridad competente para que los remedie*” (AHN, Consejos, lligalls 12.031 i 12.073).

quals calia afegir 867 monges, i 5.374 monjos pertanyents a convents extingits¹¹¹.

Les mesures que prengueren els liberals per reduir el poder polític (reducció de convents i monestirs, secularitzacions, etc.) i econòmic (desamortització, reducció a la meitat del delme, etc.) de l'Església acabaren perjudicant sobretot la base d'aquesta: els rectors de poble. Una de les causes principals fou el mal funcionament de les Juntes Diocesanes (ho hem vist al capítol III) que havien de repartir els recursos: *“mas equivocando informaciones se recarga quizás a quien no corresponde. Para dar voto en esta materia es preciso tener conocimientos prácticos”*¹¹², cosa que feia que els rectors de poble cobressin poc i tard, contribuint així a augmentar la seva indisposició amb la Constitució. També el diputat Infante es queixava a les Corts de que: *“en los pueblos pequeños en que no se oye más que el órgano del cura párroco, y en que hay menos medios de que subsista, es donde se notan más ataques a la Constitución, sin duda por la falta de subsistencia del cura párroco, que es el órgano que escuchan y atienden”*¹¹³. La Junta Diocesana de Barcelona, en una circular del mes d'agost de 1821, signada per Ramon Puigsaules vocal secretari, i dirigida als rectors de la diòcesi, aclaria que per evitar problemes, els rectors i els beneficiats podien quedar-se amb la meitat del mig delme que cobraven de la seva parròquia (és a dir, una quarta part del delme) i l'altra meitat l'havien de vendre *“a más tardar por todo el próximo Setiembre, aprovechando las ocasiones más favorables y portándose en esto como en cosa propia”* i trametre els diners a la Junta Diocesana. El mes de febrer de 1822, la Junta Diocesana de Solsona es trobava atrapada entre les demanades creixents de l'estat i la manca de recursos:

“En medio de los apuros que afligen esta junta Diocesana por la absoluta imposibilidad en que se halla de atender completamente al pago de la enorme cuota que tienen senyalada de subsidio, cuya condonación o rebaja considerable no ha podido lograr por ahora con las repetidas exposiciones y súplicas que para ello ha dirigido al Gobierno y a la dotación del clero; no pudiendo ya

¹¹¹ “Memoria leída a las Cortes por el Sr. Secretario del Despacho de Gracia y Justicia”, DSC, 1822, pàg.105, apèndix 1 a la sessió 9 de 4 de març. Vegeu FELIU: La clerecia..., pàg.95-98, REVUELTA: Política..., pàg.213-333, i CONEJERO: “El clero...”, pàg.9-47, que assenyala que *“la legislación del trienio liberal facilitó al clero regular la posibilidad de una secularización de tipo parcial, en el sentido de que sólo suponía el poder salir del claustro, abandonar la vida religiosa e integrarse dentro del clero secular, pudiendo dedicarse a la cura de almas”* (pàg.12). Vegeu també URQUINAONA: España..., pàg.202-203, nota 31. Pel País Valencià BARBASTRO: El clero valenciano..., pàg.219-142. El REPERTORIO estadístico para el año de 1822, donava la xifra de 1.095 convents extingits, i 6.346 homes i 490 dones secularitzades en el conjunt d'Espanya i 286 homes i 15 dones a Catalunya, fins a finals de febrer de 1822.

¹¹² Josep Sanahuja, rector de Gelida, en carta de 23 de desembre de 1820 (ADioB, caixa “Delmes i drets d'estola...”, plec quart). Vegeu una altra queixa de la Comunitat de preveres de Vilafranca, datada a Vilafranca el 31 de març de 1822 (servada a l'ACPV-MV, “Armari de Correspondència”).

¹¹³ Diario de Sesiones, sessió de 9 de setembre de 1822, pàg.749. Vegeu aquesta observació a CANALES: “Hacienda...”, pàg.210-212.

*desentenderse por más tiempo de los clamores de este, que se aumentan, indican y amenazan la próxima necesidad de un abandono general de sus respectivos destinos, aumentándose así y generalizándose el descontento, las quejas, y las solicitudes, que ha experimentado ya la Junta de algunos Pueblos en razón de haberse ausentado de sus respectivos Ministros por la privación de medios de subsistir, lo que aumentaría los gravísimos perjuicios de la religión y aun del estado, que son bien perceptibles*¹¹⁴

El Secretari de Gràcia i Justícia manifestava que les dificultats per a cobrar el mig delme i distribuir-lo correctament era la principal causa de la desafecció del clergat vers el nou sistema: *“el clero de España está en lo general sentido, no por mala voluntad hacia las nuevas instituciones, sino porque se ha hecho precaria en algún modo, y en muchas partes mula por ahora, su subsistencia.”*¹¹⁵ L'any 1822, els rectors deixaren d'enviar els informes sobre la recollida del delme (que havia d'estar supervisada pel batlle del municipi) i la venda del mig delme, malgrat les continuades demandes de la Junta que, ara, estava formada, a més, per representants del poder civil (decret del 17 de juny de 1822 i circular de la Junta Diocesana de Barcelona, datada a 12 d'agost de 1822). L'any 1823, la Junta optà perquè fossin els mateixos rectors els que cobressin el sou sencer dels seus ingressos i els dels seus vicaris, i que, en cas de no tenir-ne prou, acudissin a un altre rector. Els sous mínims s'establien entre 140 i 250 lliures depenent de la categoria, i pels vicaris una tercera part d'aquests¹¹⁶.

L'any 1821, en un context de desconfiança mútua entre Església i Constitució, s'inicià el debat a les Corts sobre la reforma del clergat. Aquest debat comptà amb la destacada participació del diputat català Agustí Torres, que es mostrà d'acord amb la reducció del clergat, però en contra que fos l'estat qui determinés com s'havia de fer aquesta reducció, ja que la determinació del *“número de operarios que se necesitan para el cultivo de la viña del señor”* i de les parròquies corresponia als bisbes de fer-ho, i l'estat *“tiene derecho para reclamar contra el excesivo número de individuos del clero. Asimismo puede tomar las correspondientes medidas para que en el caso de ser excesivo el número se reduzca a los límites que exige la necesidad”*¹¹⁷. Una posició molt determinada per la defensa de les canongies, els beneficis i les capellanies del bisbat de Vic i de la Universitat de Cervera. Fou el diputat Priego qui respongué en nom de la

¹¹⁴ Carta de la Junta Diocesana al Cap polític amb data de 16 de febrer de 1822 (ADiocS, caixa 250b, plec 44, expedient 2).

¹¹⁵ “Memoria leída a las Cortes por el Sr. Secretario del Despacho de Gracia y Justicia”, DSC, 1822, pàg.101, apèndix 1 a la sessió 9 de 4 de març.

¹¹⁶ Circular de la junta Diocesana de Barcelona, datada a 12 de febrer de 1823. Tota la documentació citada en aquesta paràgraf a l'ACPV-MV, “Armari de Correspondència”.

¹¹⁷ DSC, 1821, t.II, pàg.865-867, núm.37 de 3 d'abril.

Comissió a les observacions de Torres:

“¿Quien sino el Estado debe regular el número de individuos que puede mantener la Nación. Guardar el justo equilibrio con las demás clases, y evitar que siendo muchos los clérigos, muchas las monjas y frailes, se resientan la agricultura y las artes. [...] Dice S.S. que faltan vicarios en las iglesias de Vich, y que no se encuentran teniente de cura para el alivio de los párrocos, y que estos conservan la religión. ¿Por que no se han admitido por ese Obispo los religiosos que se han secularizado, que los hay muy instruidos, y no faltarían operarios? Pero se les excluye y no se hace caso de ellos, y luego se dice que no hay operarios cuando se les cierra la puerta.”

El diputat Villanueva afegí que *“estos son los que por defender los derechos de las naciones y de los Príncipes, son ahora calificados por algunos de impíos, de herejes, de jansenistas”*, i Cepero rematà que: *“¿se trata de formar un ejército? ¿se trata también de que los Sres. Obispos tengan una milicia eclesiástica? Los ministros del santuario no deben hacer la guerra con el número, sino con sus arregladas costumbres, y más vales un ministro virtuoso que mil que no lo sean”*.

El mes d'abril de 1822 es reemprengué a les Corts el debat sobre el manteniment del clergat, ja que molts diputats consideraven insuficient el mig delme que s'hi destinava¹¹⁸. El diputat Infante, a més lligava aquest fet als aixecaments reialistes: *“¿Como pueden desentenderse [las Cortes] de que tal vez los alzamientos que ha habido contra el sistema constitucional han nacido de la miseria en que yace una porción de curas párrocos, que por no tener acaso muchos la instrucción que debieran, han atribuido a este sistema las causas de la miseria?”*¹¹⁹ La Comissió de les Corts proposava d'assenyalar un sou de nou rals diaris com a mínim als rectors. Canga Argüelles proposà que els rectors intervinguessin directament en la recaptació i distribució del delme, perquè les juntes Diocesanes s'havien mostrat ineficaces¹²⁰. Que la cosa no funcionava ho demostra la carta de la germana del rector de Montagut queixant-se a la Junta del *“estado de desnudez e infelicidad en que se halla mi desgraciado hermano, que causa compasión verle sin ropa que poner, y comer una triste sopa que por caridad le suministra la caja nacional de socorro a fin de que no perezca de*

¹¹⁸ Vegeu MONTOLÍO: “El medio diezmo ...”, pàg.6-18, que assenyala que *“el medio diezmo, bien por su propia cuantía bien por las defraudaciones en su pago, resultaba insuficiente para cubrir las atenciones previstas”* (pàg.9). També CANALES: “Hacienda,...”, pàg.210-214. La distribució de la còngrua per la Diòcesi de Barcelona fou entre el 20.000 rals pels canonges i 5.000 pels beneficiats rurals (BADA: *L'església...*, pàg.226-227).

¹¹⁹ *DSC*, 1822, t.I, pàg.749-750, sessió 50 de 9 d'abril.

¹²⁰ *DSC*, 1822, t.I, pàg.750-752, sessió 50 de 9 d'abril. Diversos diputats, entre ells els catalans Rubinat, Salvato, Prat, Grasses i Adan presentaren una proposició a les Corts per a solventar aquesta qüestió el més aviat possible (*DSC*, 1822, t.II, pàg.927, sessió 54 de 13 d'abril). Vegeu Salvador J.

necesidad¹²¹.

A finals de maig la Comissió plantejava de seguir igual, és a dir, donant tot el protagonisme a les Junes Diocesanes, tot i que posant-les sota control del Cap polític, de l'Intendent, d'un diputat provincial i del comissionat del Crèdit públic¹²². El diputat català Adan, defensà aquesta proposta de la comissió d'Hisenda, que finalment fou aprovada, argumentant que s'havien rebut moltes queixes del baix clergat per la distribució que havien fet les Junes dels seus recursos en benefici de l'alt clergat, assenyalant a més que:

“Aquí hay una medida económica y una medida política. La Nación tiene interés en saber a punto fijo si es o no suficiente el producto del medio diezmo para la decente manutención del estado eclesiástico porque en el momento en que la Nación esté persuadida de que es suficiente el producto del medio diezmo, debe apoderarse de todas las fincas y predios rústicos del clero. ¿Y para qué? Para indemnizar a los partícipes legos de diezmos, no menos respetables y dignos de la consideración del Congreso que el estado eclesiástico. [...] Es indudable que el aspecto bajo el cual se ha presentado el diezmo este año, no es la falta de piedad en los españoles, sino el interés del estado eclesiástico para hacer presumir que no era suficiente, para de esta manera poder continuar en la posesión de los predios rústicos de que debe apoderarse el Crédito Público para la indemnización de los partícipes legos de diezmos.”¹²³

Per la seva banda el diputat Septien assenyalava que si el rector era l'únic interventor es podrien esperar ocultacions i que per tant calia una intervenció exterior que assegurés la transparència: *“yo aseguro bajo mi palabra de honor, que la mitad de la recaudación desaparecerá mientras no haya una intervención rigurosa e imparcial”¹²⁴*.

En el debat a les Corts sobre si el mig delme era suficient per atendre les necessitats del clergat, el diputat Martí manifestà que a Catalunya *“hay muchos diezmos que no son eclesiásticos sino dominicales y procedentes de cánones enfiteúticos, [...] Hay tierras que el dueño que las poseía en propiedad las cedió a otro en enfiteúsis o por el pago del diezmo o cosa que se le parece”*, i li respongué Surrà dient que a Catalunya *“la mayor parte de los diezmos, según los historiadores que han escrito sobre la materia, traen su origen del feudalismo”*, per això *“aunque parezca que al clero se le priva de estos diezmos, en realidad no es así, puesto que estos diezmos no han sido*

ROVIRA: “La Junta Diocesana de l'Arquebisbat de Tarragona (1821-1822)”, dins Anuari 1989 de la Societat d'Estudis d'Història Eclesiàstica Moderna i Contemporània, Tarragona, 1991, pàg.25-51.

¹²¹ Carta amb data de 24 de desembre de 1822, reproduïda per ROVIRA: “La Junta...”, pàg.41.

¹²² DSC, 1822, t.II, pàg.1.465, sessió 103 de 21 de maig; pàg.1.476-1.481, sessió 104 de 22 de maig.

¹²³ DSC, 1822, t.II, pàg.1.549-1.550, sessió 109, extraordinària de la nit del 25 de maig.

¹²⁴ DSC, 1822, t.II, pàg.1.570, sessió 111 de 26 de maig.

*munca del clero, sino de los llamados señores*¹²⁵. El gener de 1823, les Corts encara constataven que de 500 milions que l'església havia d'haver ingressat al Crèdit públic en concepte d'obres pies i capellanies per indemnitzar els particips llecs del delme, només se n'havien ingressat 33 milions, com manifestava el diputat català Surrà: *"Las Cortes han procurado siempre en todos sus decretos el proveer la subsistencia del clero y del culto; pero nunca pudieron llegar a persuadirse de la resistencia que habia de haber por parte de este mismo clero a entregar todas las razones que se necesitaban para calcular los productos de los bienes y cuantos eran estos."*¹²⁶

El mes de març de 1823 el bisbe de Tortosa presentà a les Corts una exposició demanant que *"de los fondos beneficiales de aquella diócesis, o sobre otro cualquiera, se le asigne una cantidad para subsistir"*¹²⁷. Aquesta demanda coincidia amb l'enèsima discussió a les Corts sobre la *"dotación del clero"*, cosa que portà el diputat català Adan a manifestar que:

*"A todas las clases del Estado han procurado atender y han tratado de ellas las Cortes; y en efecto, se han hecho en ellas todas las reformas que exigian el estado de las luces y la conveniencia pública casi sin oposición; más cuando se ha tratado del clero, ningún dictamen ha dejado de ser impugnado fuertemente; y regularmente todas las impugnaciones sobre este punto vienen a parar en que las cosas continúen en el mismo estado en que se encuentran."*¹²⁸

El mes de maig de 1823 les Corts debatien sobre si el ex-monjos i regulars tenien dret a vot o no, la posició majoritària dels diputats fou que no, tot i la defensa que en feu el diputat català Martí: *"porque la obligación de los votos en lo eclesiástico cesa cuando cesa la causa que les obligó a ello, y de consiguiente en este caso son verdaderamente seculares, por cuanto se les ha quitado la obligación que tenían antes como regulares."*¹²⁹

A començaments de juny de 1823, Adan insistia en que, si encara no s'havia pogut determinar la dotació del clergat, era perquè aquest ocultava informació que no

¹²⁵ DSC, 1822, t.III, pàg.1.891, sessió 137 de 14 de juny.

¹²⁶ DSC, ext.1822-1823, t.II, pàg.1.292-1.293, sessió 98 de 9 de gener. A finals de març de 1823 aquests particips llecs feien arribar la seva queixa a les Corts pel *"retraso que experimentan estos en el pago de la parte del diezmo que les corresponde"* (Gaceta de Madrid, de 22 de març de 1823, pàg.105, que inclou les actes de la sessió de les Corts de 21 de març de 1823).

¹²⁷ Gaceta de Madrid, de 10 de març de 1823, pàg.50, que inclou les actes de la sessió de les Corts de 9 de març de 1823.

¹²⁸ Gaceta de Madrid, d'11 de març de 1823, pàg.54-55, que inclou les actes de la sessió de les Corts de 10 de març de 1823. La proposta consistia en dotar al clergat amb el mig delme, la primícia, un recàrrec del 5% sobre patents i una detracció del 5% del sou dels funcionaris, i els drets d'estola (pàg.53-56).

¹²⁹ Gaceta Española, Sevilla, 11 de maig de 1823, amb les actes de la sessió de les Corts del dia 10, pàg.92.

permetia de “saberse los productos del medio diezmo, ni poderse averiguar cuantos son los bienes del clero”, i afegia que “está muy clara la oposición del clero a dar las noticias que se le han pedido”, motiu pel qual, a més no es podien indemnitzar els particips llecs de delmes: “Las Cortes tienen ya determinado que los bienes del clero sean entregados para la dotación de los participes legos. [...], pero el estado eclesiástico ha faltado al cumplimiento de la ley, ha tratado de evadirla”¹³⁰. Per Adan s'estaven tenint excessives contemplacions amb el clergat:

*“Jamás ha habido oportunidad para tratar de este negocio; jamás las circunstancias han sido adecuadas para que se pensase en el arreglo del clero: ¿y que quiere decir esto, sino que en todas las épocas, ya perciba el clero el diezmo entero o el medio diezmo, no se quiere que se trate de su arreglo? Es menester pues que las Cortes adopten sobre este punto medidas fuertes para remediar los males que se sufren en este negocio; es menester cortar las cabezas de esta hidra que por todas partes produce males. Si, señores, para humillar al despotismo del clero es menester empobrecerle. Si para el estado eclesiástico no han bastado contenerle dentro de la esfera de sus deberes civiles su ministerio, ni las consideraciones que con él se han tenido, en el día, en este momento en que está desplegando toda su energía y aprovechándose de su influencia para trastornar las instituciones que nos rigen ¿que derecho tiene para que se guarden con él tales consideraciones? Yo siempre seré el primero en desear que el clero esté bien dotado, para quitarle de este modo el falso pretexto de su incongruidad cuando ataca el sistema.”*¹³¹

Els diputats catalans Surrà, Adan, Martí i Torner defensaren que el mig delme (uns 150 milions de rals) era insuficient per a mantenir el clergat i per això defensaven complementar-lo amb altres recursos; mentre que Bages, Prat i Salvato assenyalaven que era suficient¹³². El mes de juliol de nou Adan s'oposava a que els ex-monjos secularitzats fossin privilegiats a l'hora de cobrar del Crèdit públic “porque hacia una regla de excepción en favor de estos y en contra de los demás acreedores del Estado”; per contra Surrà i Canga defensaren aquesta mesura adduint que si bé era cert que “se había supuesto que de los bienes de los frailes había bastante para mantenerlos, pero que era menester no ignorar de que 14.000 religiosos que serán los secularizados, los 7.000 lo eran de aquellos de hábito roto y alforja vacía, es decir , que son hijos de Seráfico Padre.”¹³³

¹³⁰ Gaceta Española, Sevilla, de 4 de juny de 1823, amb les actes de la sessió de les Corts del dia 3, pàg.210-211.

¹³¹ Gaceta Española, Sevilla, de 4 de juny de 1823, amb les actes de la sessió de les Corts del dia 3, pàg.210-211.

¹³² Gaceta de Madrid, d'11 de març de 1823, pàg.56, que inclou les actes de la sessió de les Corts de 10 de març de 1823.

IV.1.3 Clergat liberal i absolutista

La divisió política entre liberals i absolutistes dividí l'Església i el clergat català, i traspuà a les institucions eclesiàstiques com els convents i les comunitats de preveres, tal i com escrivia Starling a Puigblanch: "*se dice que ellos en sus claustros tienen grandes disputas*"¹³⁴. Aquesta divisió es reflectia en temes concrets i quotidians de la vida comunitària, però, sobretot, en l'elecció de càrrecs, com en el de Poblet on la divisió es polaritzà al voltant de l'abat Torrell (absolutista) i de l'ex-abat Barba (liberal), cosa que provocà que comissionats del bisbe visitessin les comunitats eclesiàstiques per a "*extinguir la tea de la discordia que habian encendido los partidos y sofocar en su cuna el germen de la disensión que necesariamente habia de producir funestos resultados*"¹³⁵.

Els treballs de Gaspar Feliu, Joan Bonet i Baltà, Joan Bada i Manuel Teruel han demostrat l'existència, a Catalunya, d'un clergat liberal en la política i jansenista en la religió, més nombrós del que es pensava¹³⁶, i fins i tot amb presència a la maçoneria¹³⁷.

¹³³ Gaceta Española, Cadis, de 19 de juliol de 1823, amb les actes de les sessió de les Corts del dia 18, pàg.344.

¹³⁴ Carta datada a Barcelona el 29 de novembre de 1820 (Ms.8.853, fol.209-211, BNM). Josep Payeras escrivia als "Deasahogos patrióticos" sobre els dos tipus de clergat: "*aquellos se esmeran en manifestar desde la Cátedra del Espiritu Santo infalibles verdades; estos no procuran más que introducir cizaña entre la grey que se les ha confiado*", dins Diario de Barcelona, núm.210 de 29 de juliol de 1822, pàg.2.008-2.009. Vegeu sobre aquesta qüestió FONTANA: La fi..., pàg.198-200. CAHALLAN: Iglesia..., pàg.127-128, i FELIU: La clerecia..., pàg. Pel Penedès ARNABAT: Liberals..., pàg.117-121. Per Lleida vegeu SAS: "Repercusión...", pàg.261-263, VIOLA: "Incidencias...", pàg.754-820, CAPDEVILA: La Milícia..., pàg.89-90 i LLADONOSA: Història de Lleida, pàg.700-701, per Mataró, COSTA: Mataró..., pàg.27-37. La mateixa opinió referida a Guipúscoa a José Mª MUTILOA: Guipúzcoa en el siglo XIX (Guerras, desamortización, fueros), San Sebastián, 1982, pàg.285-286 i 303-304. Vegeu pel cas francès els treballs recollits a Jean-Clément MARTIN (dir): Religion et Révolution, París, 1994.

¹³⁵ Agustí ALTISENT: Historia de Poblet, L'Espuga de Francolí, 1974, pàg.619-629 pel Trienni, pàg.620-621 per aquesta qüestió concreta, i TODA: La destrucció..., pàg.65-118 pel Trienni, i pàg.68-78 per aquesta qüestió.

¹³⁶ FELIU: La clerecia...; pàg.71-133; BADA: L'Església..., pàg.78-95 i 202-231; Joan BONET i BALTÀ: L'Església catalana de la Il·lustració a la Renaixença, Barcelona, 1984, pàg.101-127 i 420-440. Vegeu també FONTANA: La fi..., pàg.198-200. Pel conjunt de l'estat vegeu TERUEL: Obispos...; DUFOR: Sermones..., pàg.7-57; MONTOYA: La intervenció... i Vicente CARCEL ORTI: "Masones eclesiásticos españoles durante el Trienio liberal" dins Archivum Historiae Pontificiae, IX (1971), pàg.249-277. També, als arxius eclesiàstics trobem documentació, generada arran de la repressió contra els eclesiàstics posterior al Trienni, que demostra que el clergat liberal no fou tant minso com es pensava, vegeu l'ADiobC els "Expedientes y Informes", anys 1823-1829. A l'AADT, vegeu el lligall Varia núm.24. Per posar un exemple, per la diòcesi de Lleida VIOLA: "Incidencias...", pàg.753-820, dona noms de diferents represaliats pels liberals i pels absolutistes, doncs bé quasi estem meitat a meitat: 36 membres del clergat foren represaliats pels liberals (eren per tant reialistes), i 32 ho foren pels absolutistes (eren per tant liberals).

¹³⁷ CÀRCEL ORTI: "Masones...", pàg.257, assenyala que "*no cabe duda que numerosos miembros del clero secular y regular español formaron parte de las sectas masónicas y en concreto de los comuneros*" que dona la xifra de 355 per la majoria de diòcesis (on situen fins i tot el bisbe de

Gaspar Feliu ha assenyalat que, a nivell general, “la clerecia secular fou menys absolutista que la regular, la ciutadana menys que la rural; la parroquial menys que la patrimonial”¹³⁸. El mateix Feliu proposa una classificació del clergat liberal en tres grups que ens sembla força encertada: per una banda el clergat il·lustrat: Fèlix Torres Amat, Josep Espiga i Gadea, i Hermenter Martí entre els més destacats; per una altra els moderats: Eduald Jaumeandreu, Fèlix Illas i Francesc Pujol; i, finalment, els exaltats: fra Tomàs Manuel Fontserè, Luis Gonzaga Oronoz, Antonio Guillen de Mazón, i Josep Oliveras¹³⁹.

De clergat liberal, i fins i tot exaltat, en donàrem nombroses mostres en el nostre treball sobre el Penedès, des d'aquells que com l'ex-caputxí Silvestre Castellón o el rector Josep de Sebastià Roqueta formaven part de les Tertúlies Patriòtiques; passant per aquells que denunciaren a les autoritats eclesiàstiques per infracció a la Constitució, com el prevere Quirze Viñas beneficiat de Santa Maria del Pi de Barcelona contra el bisbe de Vic, Raimon Strauch¹⁴⁰; aquells que defensaren el sistema liberal amb les seves prédiques com el canonge de la catedral de Lleida Antoni Forriol, el prior de Benissanet Tomàs Penna¹⁴¹, o el carmelita descalç de Girona fra Tomàs de Santa Teresa redactor de l'imprès El Amante de la Quietud que cridà “*fuera la Inquisición y viva para siempre nuestra sabia Constitución*”¹⁴². D'altres col·laboraven amb periòdics exaltats com el canonge lleidatà Martí Laguna¹⁴³. Altres, com l'ex-caputxí Josep de Falset, Camil Ollé o el beneficiat Francesc Casanovas, foren capellans de la Milícia Nacional Voluntària¹⁴⁴, o

Cartagena Antonio Posada, donant només un nom pel cas de Catalunya per la diòcesi de Tortosa el rector de la parròquia de Sant Mateu Miguel Meroño.

¹³⁸ FELIU: La clerecia..., pàg.120.

¹³⁹ Vegeu FELIU: La clerecia..., pàg.120-133.

¹⁴⁰ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 29 de maig de 1822. Sobre el bisbe de Vic, Raimon Strauch i Vidal (Tarragona, 1760 - Vallirana, 1823), destacat absolutista com deixa entreveure el paper que jugà durant la guerra del francès i el Trienni liberal, fins que fou empresonat l'octubre de 1822. Vegeu la seva biografia a FIGUEROLA: Església..., pàg.67-129. LE BRUN: Retratos políticos..., deixà escrit que “*llegó esta santo obispo a hacer un alarde tal de ser conspirador, para animar al pueblo a que no escrupulizase serlo, que se ardan ya los pueblos todos en conspiración y matanzas, no pudiéndose aun transitar por los caminos, ni aún por las calles*”, i afegeix que no calculà bé les seves forces, i això afavorí la seva detenció i posterior mort (pàg.36-38). Vegeu les notes biogràfiques al DBTL, pàg.631-632 i al DHC, pàg.1022-1023.

¹⁴¹ Artur BLADÉ: El prior Penna, Barcelona, 1966.

¹⁴² Manual d'Acords Girona, 1820, fol.64 (citat per SAIZ: El Trienio..., pàg.37).

¹⁴³ SAS: “Repercusión...”, pàg.778 i 780.

¹⁴⁴ ARNABAT: Liberals..., pàg.117-118. Vegeu a més COROLEU: Historia..., pàg.258, VIRELLA: Les classes..., pàg.14, MARTÍNEZ: Revolució..., pàg.17, GUARDIA i ROMERO: “Comunitats...”, pàg.175; ROVIRA: Altafulla..., pàg.24-26, GUTIERREZ POCH: “El Trienni...”, pàg.174, i Salvador J. ROVIRA i GOMEZ: “Les esglésies i els rectors d'Altafulla” dins Estudis Altafullencs, núm.3 (1980), pàg.91-111 (pàg.109 per aquesta qüestió). Per Catalunya en conjunt vegeu

com Ramon Roca, de l'exèrcit constitucional¹⁴⁵. Precisament d'aquest darrer l'informe absolutista posterior al Trienni deia:

“Éste a más de lo referido del Boronat de Poblet, es más exaltado y como loco perdido el seso, cuando pasaban partidas de Miqueletes, Milicianos y demás tropa, les acompañaba, animaba, los abrazaba y en el secreto de la confesión les decía no poder salvarse si no eran de la Constitución [...], asistiendo a los convites celebrados en dicha villa, a la venida del Gefe Político y demás celebrados cuando Mina ganaba alguna victoria, y predicando a favor de la Constitución, y todavía se pasea con ellos y se aparta de los realistas”¹⁴⁶

També el rector de Folgueroles era considerat amant del sistema Constitucional, ja que, com manifestava l'ajuntament de Vic:

“Ya en los actos de su sagrado ministerio, ya en las conversaciones públicas y privadas, y ya por quantos medios han estado a su alcance ha procurado siempre circular a sus feligreses las sanas ideas de ad[h]esión al régimen Constitucional y de [las] ventajas de obediencia a las legítimas Autoridades, y de los males que trae consigo la guerra civil. [...] por sus opiniones políticas ha sido perseguido de los cavecillas enemigos del orden hasta el extremo de verse precisado de refugiarse en esta Ciudad, robada y saqueada su casa y destrozados todos [sus] muebles y al[h]ajas.”¹⁴⁷

Un altre exemple el tenim en fra Tomàs de Santa Teresa, prior del carmelites de Mataró que, a mitjan de juny, s'oferí per anar amb la columna de Milans: *“para despreocupar con su predicación a los sencillos e incautos labradores, de la seducción servil, y anunciar las ventajas que les acarrea la sabia Constitución que felizmente nos rige”¹⁴⁸*.

A la diòcesi de Tarragona un nombrós grups d'una cinquantena d'eclesiàstics foren acusats en finalitzar el Trienni de haver col·laborat amb els liberals (vegeu el quadre IV.3)¹⁴⁹. Dins d'aquest col·lectiu cal fer esment dels beneficiats, que representen un 40%, i de les tres ordres que ja havien fornit les files d'exclaustrats: carmelites, caputxins i franciscans. Pel que fa a les acusacions, un 40% són acusats de ser liberals a seques, com Josep Font (beneficiat de Reus) acusat de ser *“joven, amigo de leer, de saberlo todo, condiscípulo de los abogados jóvenes, y esto basta”* o Pelegrí Gual (ex-carmelita secularitzat, mestre de gramàtica de Reus): *“se esmeró en imprimir en los ánimos de sus discípulos las ideas liberales complaciendo así a los que le pagaban”*; mentre que a

FELIU: *La clerecia...*, pàg.128-131. Per la diòcesi de Barcelona ADiocB, “Expedientes e informaciones. 1829-Γ”.

¹⁴⁵ Jaume COBERÓ: “Mossèn Ramon Roca i Rovira, constitucionalista-liberal (1820-1823). El seu procés i la seva defensa”, dins Josep M. SOLÉ i SABATÉ (Coord.): *Leves, circumscripció i reclutament. Aspectes socials del Carlisme*, Barcelona, 1997, pàg.175-190.

¹⁴⁶ AADT, “Pontificat de Jaume Creus, 1823-1825”, llista, fol.10.

¹⁴⁷ “Actes. Vic. 1820-1823”, sessió d'1 d'octubre de 1822.

¹⁴⁸ *Diario de Barcelona*, núm.171 de 19 de juny de 1822, pàg.1.624-1.625.

¹⁴⁹ Vegeu el llistat i les acusacions a l'Annex, en base a la documentació localitzada a l'AADT, “Creus” “Justificació de la Conducta del Clergat i Seglars, 1820-1824”, d'on s'extreu la cita que ve a continuació. Vegeu l'Annex IV.2.

altres se'ls acusa d'haver-hi participat activament: fent de propagandistes exaltats, com a Salvador Berenguer (beneficiari de Cambrils): “*durante el sistema constitucional pasaba el día en la Plaza entre los corrillos de los milicianos, fomentando las pasiones y hablando mal de la Inquisición*”; participant a les tertúlies patriòtiques com Baltassar Boquer (beneficiat de Botarell): “*tiene tratos familiares con los revolucionarios, frecuenta sus casas, les acompaña en los paseos y concurre a sus tertulias o convehiculos*”; i, fins i tot, amb les armes, col·laborant amb els miquelets, com Joan Baptista Ribas (beneficiat d'Alforja) que “*durante el gobierno revolucionario siempre trató con los que manifestaban ideas liberales y subversivas; asistía a sus reuniones, iba con las partidas de Milicianos*”.

Quadre IV.3 El clergat liberal a la diòcesi de Tarragona, 1820-1823

<i>ordre</i>		<i>activitat liberal</i>	
agustinians	1	liberals	13
beneficiats	20	exaltats	11
benedictins	1	tertulians	13
caputxins	5	<u>milicians</u>	<u>6</u>
carmelites	8	total	50
dominics	1		
franciscans	4		
mercenaris	3		
vicaris	3		
?	4		
total	50		

Font: AADT, “Creus” “Justificació de la Conducta del Clergat i Seglars, 1820-1824”

Serveixi com exemple de qui reuneix tots els mals, segons la jerarquia eclesiàstica, l'agustinia i ecònom de l'Espluga, Francesc Navès:

“Desde el púlpito preparó el Auditorio diciendo que probaria en las quatro Dominicas de Adviento que el Dominio de España no puede recaer sobre una sola Persona ni ser hereditaria ninguna familia; los susurros y avisos de la gente impidieron que lo cumpliese; continuó con todo propalando máximas constitucionales. En lugar del Evangelio exortaba a que Padres y mugeres dexaren las armas que el llamaba facciosos, prometiéndoles en este caso el perdón y diciéndoles que en caso contrario serian victimas de las bayonetas revolucionarias [...]. En la Dominica de Sexagésima, despidiéndose para ir a predicar la Cuaresma en Tarragona dixo desde el Púlpito: me consta y se muy bien que la alianza entre Francia y España y os aseguro que no vendrán franceses ni tropas extranjeras para destruir el Sistema Constitucional. [...] Lo mismo propalaba en las conversaciones particulares valiéndose algunas veces de las noticias adquiridas en la Confesión Sacramental [...]. No enseñó nunca la doctrina cristiana. El mismo dijo [...] que le habían elegido presidente de la Junta Patriótica de la Ciudad de Tarragona. [...] Se ha dicho que se vio en alguna asonada, y que se valió de la viuda de Lacy cuando pasó por esta ciudad a fin de introducirse en la carrera Parroquial, y lograr un buen Economato. En la Cuaresma que predicó en esta Catedral

*gustó tanto a los Constitucionales que proferían muy ufanos: que bien predica este hombre. Merece un Obispado.*¹⁵⁰

Però potser sigui el canonge de Solsona, Josep Oliveras, el personatge més destacat a Catalunya dins del clergat liberal i que posteriorment ha suscitat una major repressió per part del clergat absolutista pel seu *“atentado anti-religioso de público y notorio escándalo cometido por él con el auxilio de la fuerza constitucional”*¹⁵¹. Oliveras un cop nomenat governador del Bisbat de Solsona, publicà un imprès intentant contrarestar els efectes de la marxa a França del bisbe Tabernero:

*“En las circunstancias tan funestas y deplorables en que se hallan la mayor parte de los fieles que nos han sido confiados, dejase de empeñar vuestro zelo a que coopere conmigo a la grande obra de desvanecer tantas preocupaciones como les imbuyera una porción de Sacerdotes malos, quienes abusando de la Santidad de su ministerio, les hicieron concebir el empeño criminal y temerario de sublevarse contra un gobierno legitimo, no menos que paternal y benéfico. [...] A que viene, pues, este furor y locura de clamar que es atacada la religión Santa de Jesucristo? Es verdad que la nación usando de sus facultades, ha decretado algunas reformas por lo relativo al excesivo número y bienes del clero; pero reformas del todo necesarias, y que reclamaba imperiosamente el estado natural de la Monarquía. No, no era posible que esta Nación alimentase ahora el número de cleros que tenia anteriormente. porque prescindiendo aun de los pechos y cargas insoportables que sufría la agricultura, y de no ser tan crecidos como antes los ingresos, que nos vienen de Ultramar, a nadie se oculta que aquellos naturales son justamente llamados por nuestra sabia Constitución a la posesión y goze de los derechos de ciudadano; de donde se sigue que no serán en lo sucesivo tan fáciles ni tan frecuentes las colocaciones de eclesiásticos de la Península en las diócesis de aquellas provincias, y ved ahí la necesidad de reducir su número. ¿Y que diremos de la superfluidad y mala distribución de los bienes clericales? A muchos estábamos viendo con escándalo nada en la abundancia, mientras que otros se hallaban sumidos en la mayor miseria. [...], era menester cercenar lo superfluo y distribuir lo restante con la debida proporción a los beneméritos individuos del Clero. [...]. Así es como en conversaciones familiares, en e confesionario y en el púlpito en todas ocasiones podéis y debéis exortarles a la paz, a la unión y fraternidad, al amor a la Patria, a la firme adhesión al sistema constitucional conforme en un todo con la religión divina que profesamos. Y vosotros, amados fieles y conciudadanos, [...] si consejos pérfidos habían logrado desviaros de las rendas del deber, corráis velocez sin perder momento a acogeros al indulto. [...] Tiempo es ya que os restituíais a vuestros hogares, y que deis un tierno abrazo a vuestros afligidos padres, o a vuestras desamparadas esposas e hijos.”*¹⁵²

Malgrat la fugida del bisbe, i gràcies al control del Solsonès que tenien els reialistes i l'entrada de l'exèrcit francès, el canonge Bellit anava un cop per setmana a Solsona a despatxar diversos assumptes en nom del Bisbe exiliat, cosa per la qual protestà Oliveras a la Diputació manifestant la seva temença que *“la invasión estrangera podría mover a alguno de los*

¹⁵⁰ Tots els textos reproduïts més àmpliament a l'Annex IV.2.

¹⁵¹ Oliveras era canonge de la Santa Església de Solsona, i posteriorment fou nomenat governador i vicari general del Bisbat de Solsona durant el Trienni, pels constitucionals. La informació ha estat extreta de la causa criminal contra Josep Oliveras (7 de febrer de 1828), servada a l'ADiocS, caixa 250b, plec 44 “Pastorals, Manuel Benito Tabernero, 1814-1830”. Una visió totalment negativa d'aquesta tasca a LLORENS: *Solsona...*, pàg.99-104.

¹⁵² Solsona, 27 de febrer de 1823, impremta Dorca, Barcelona (ADiocS, caixa 250b, plec 44 “Pastorals, Manuel Benito Tabernero, 1814-1830”).

fugados a usurparse las facultades, que me corresponden por los cánones, y por la voluntad expresa del Gobierno legitimo de esta Nación."¹⁵³

El mes de febrer es dirigí al Cap polític posant-lo al corrent de la fuga de molts rectors del bisbat:

*"Que es crecido el número de Parroquias que se hallan abandonadas de sus Curas, quienes, por no tener libres sus consciencias, se han fugado para Francia, parte a los desiertos de los Pirineos, al ocupar esta ciudad las Tropas nacionales. [...] Cuanto pueden contribuir los clérigos buenos a la pasificación de la gente sencilla alucinada por los mismos que debían haberles dado exemplos de todo género de virtudes morales y políticas; más faltan acá por desgracia clérigos aptos y constitucionales de que se pueda hechar mano para acudir a las necesidades espirituales de los fieles. El mal exemplo de un Obispo; acaso el más criminal de la Nación española, unido a la codicia tan común entre los de mi estado lograron pervertir de suerte a este clero, que son muy contados los individuos que han librado de la corrupción general."*¹⁵⁴

I el mes d'abril endegà una causa criminal contra aquests rectors:

*"Aquells que prenent las armas, disparant-las, o manant disparar, han derramat o cooperat positivament al darrament de la sanch humana, encara que sia en guerra justa. [...] Aquells eclesiàstics que en temps de disturbis o perturbacions polítiques, oblidats dels debers de son ministeri, se reigeixen en motors y cabecillas de rebelió, [...] y estant suspesos en lo exercici de sos ordres tots los eclesiàstics que en mil vuyt cents vint y dos formaren lo empeño criminal de trastornar y cambiar lo sistema de govern adoptat y jurat per tota la Nació española en mars de mil vuyt cents vint, empunyant las armas y posanse al frente de alguns homens incautos, ignorants y seduits per ells mateixos a fi de abolir la Constitució."*¹⁵⁵

A finals de la primavera de 1823 dictà un seguit de normes per tal d'assegurar la recaptació del mig delme per la Junta Diocesana:

"Hallándonos en viglias de la cosecha de granos, y debiendo disponer lo conveniente, para que no carezca de subsistencia el clero de esta Diócesis de mi cargo; atendiendo que nadie debe ser un acrehedor a mi confianza que los Párrocos y Ayuntamientos de los pueblos respectivos, he venido en confiarles, como les confio, la recaudación del medio diezmo y primicia de la presente cosecha consignados para la dotación del clero y del culto por decreto de las Cortes del año mil ochocientos veinte y uno. Y os prevengo que en su recaudación os comportéis de manera que lo verifiquéis con el zelo y exactitud posibles, y a fin de que no pueda cebarse en ellos la codicia de los malévolos en perjuicio de los clérigos, y de la misma nación, ordeno y encargo lo siguiente:"

que els rectors i els ajuntaments quedaven encarregats de recollir el mig delme i de portar comptes exactes, que els rectors podien quedar-se amb la mitja primícia per al seu

¹⁵³ Ofici d'Oliveras a la Diputació de Barcelona datat a Cardona, 19 de maig de 1823 (AdiocS, caixa 250b).

¹⁵⁴ Carta d'Oliveras al Cap polític, Solsona 10 de febrer de 1823. En aquesta carta, a més demanava que li donessin el títol de governador (AdiocS, caixa 250b).

¹⁵⁵ Ordre donada a Cardona (on estava refugiat) amb data de 23 d'abril de 1823 (AdiocS, caixa 250b). Entre els encausats hi havia: Benet Tristany d'Ardevol, Domènec Pensi rector de Navès, Lluís Ballarà vicari de Lladurs, Anton Sanmiguel rector d'Olins, Andreu Sanmiguel ecònom de la Selva, Andreu Serch rector de Sant Feliu, Ramon Ribera vicari de Llobera, Joan Realagarriga vicari de Lloberola, Ramon Canudas beneficiat de Cardona, Cristòfol Vila de Cervera, Ramon Soler beneficiat de Cervera, Pere Bonet rector de Montclar, Roc Canal vicari perpetu de Sant Llorenç, Ramon Traver beneficiat de Sant Llorenç, Jacint Llovet vicari de les Cases de Posada, Esteva Sanmiguel ecònom de la Coma, Fr. Genís Solà franciscà, Fr. N. Piguier franciscà, Pau Freixa diaca.

manteniment, i que el mig delme s'havia d'enviar immediatament a Cardona, "*más si la ocupación del territorio por los enemigos imposibilitase su conducción, se procederá a vender los granos, haciendo efectiva con la brevedad posible la entrega en mis manos de las cantidades que hayan producido para pasarla a la Junta de reparto o a su tesorero.*"¹⁵⁶

Tot i l'existència d'un clergat liberal, un bon nombre de membres de l'estament eclesiàstic optà per recolzar el reialisme des dels seus inicis i no pas com una resposta a les mesures liberals, com sembla apuntar el bisbe d'Urgell: "*Perdida toda esperanza no digo de paz, pero también de un decoroso armisticio con los enemigos que ya no respetaban las leyes mismas que ellos habían dictado [...], me resolví a hacerles frente con claridad y sin rebozo reclamando los derechos de la Iglesia*"¹⁵⁷. Les Corts assenyalaren clarament amb el dit els eclesiàstics com a principals impulsors de les revoltes reialistes de l'any 1821 i és inqüestionable que els primers avalots reialistes dels anys 1820 i 1821 tingueren com instigadors els eclesiàstics¹⁵⁸. El mes d'abril de 1822 el

¹⁵⁶ Cardona, 3 de juny de 1823 (AdiocS, caixa 250b).

¹⁵⁷ Bernardo FRANCES CABALLERO: Colección de documentos que manifiestan la conducta del Obispo de Urgel en orden a las innovaciones en materia eclesiástica hechas por las Cortes de Madrid en la segunda época del régimen constitucional, Tolosa, 1823. Defensen la tesi que l'antiliberalisme eclesiàstic fou una resposta a l'agressió liberal que culminaria amb el decret de monacals, en els treballs de l'escola de Federico Suarez, com COMELLAS: El Trienio..., pàg.135-136 i 221-222: "*Contra lo que suele creerse, la Iglesia no se opuso en absoluto a la implantación del constitucionalismo en España*"; MARTÍ GILABERT: Iglesia..., pàg.59-72, LORENZO SAS: "Repercusión...", pàg.251-268, VIOLA: "Incidencias...", pàg.754-755, a les quals s'afegí, en aquest tema, Joan MERCADER: "Orígenes del anticlericalismo español" dins Hispania, núm.CXXXIII (1973), pàg.101-123 (pàg.109-111 per aquesta qüestió), i Adrian SHUBERT: Historia social de España, Madrid, pàg.213-214. En la mateixa línia REVUELTA: Política..., pàg.121-157; i CUENCA: "La Iglesia...", pàg.339-340 que assenjala que l'actitud contrarevolucionària de l'episcopat espanyol "*solo ocurrió meses después a consecuencia, creemos, de las medidas radicales llevadas a cabo por éste. [...] Al día siguiente de la implantación del régimen liberal, puede afirmarse que la inmensa mayoría del episcopado no albergaba intención alguna de iniciar una resistencia u oposición contra el mismo*", que afegeix que l'oposició al govern liberal fou "*primordial y principalmente ideológica, si bien con el transcurso del tiempo, esta actitud se reforzó y dobló con razones de clase*";

¹⁵⁸ Vegeu ACD, lligall 33, expedient 137, fent referència a la sessió de les Corts de 30 d'abril de 1821 que pot considerar-se una continuació de la Memòria que la Junta Provisional dirigí a les Corts, el 20 de juliol de 1820, on criticava l'actitud hostil de molts clergues contra el nou règim, des del primer dia. Aquesta tesi ha estat recollida per nombrosos historiadors actuals com ARTOLA: La España..., pàg.767: "*a cuya acción se debe en gran medida la aparición de movimientos de oposición política, que inspiraron doctrinalmente y que subvencionaron en buena parte, cuando no se llega al caso límite de eclesiásticos al frente de partidas armadas*". Vegeu pel País Basc RUBIO: Revolución..., pàg.21-23. En tot cas caldrà prendre en consideració el què diu Alberto GIL NOVALES: "Contrarrevolución popular y revolución burguesa. El caso español" dins El Jacobinismo..., pàg.379-386: "*no es la religión la que lleva a la guerra, sino la guerra la que es aprovechada por la Iglesia*" (pàg.383). Segons el personatge Aviraneta de la novel·la de Pio BAROJA: Con la pluma y con el sable, Madrid, 1915: la insurrecció reialista "*era completamente clerical, engendrada en los obispos y arzobispos y tenía sus focos en las sacristías de los pueblos*", pàg.197. ANGUERA: "La ideología...", pàg.96 ha assenyalat amb encert que no es sorprenent que la majoria del clergat adoptés posicions reialistes "*a causa de la selecció prèvia dels aspirants al sacerdocí, [...], i que, per altra banda, explica l'animadversió que rebien,*

Cap Polític es queixava del comportament de l'economista de Granollers que no explicava la Constitució, provocant que *"el espíritu público de esos habitantes no se halla en el mejor estado, pues se han cantado canciones subversivas y alarmantes."*¹⁵⁹

Sovint s'ha dit que la causa que la majoria del clergat es situés a la contrarevolució i encapçalés els aixecaments reialistes havia estat els atacs dels liberals vers l'Església i la religió¹⁶⁰. És evident que la religió fou extremadament protegida per les autoritats liberals, i que l'Església heretada de l'Antic Règim era incompatible amb el nou sistema i, per tant, calia una reforma. I, en tot cas, els atacs al clergat per sectors dels liberalisme foren sovint posteriors a la seva actuació contrarevolucionària¹⁶¹. La nostra opinió es que, un cop passats els primers moments, el que fins llavors havien estat acceptacions de cara enfora¹⁶², després passaren a convertir-se en crítiques velades al règim constitucional¹⁶³ i, més tard, aquestes crítiques de la jerarquia eclesiàstica i d'un

també sentien, de i pels liberals". Vegeu la decisiva intervenció del clergat en la revolta al sud del País Valencià, Jesús MILLÁN: *Rentistas y campesinos*, Alacant, 1984, pàg.395-416.

¹⁵⁹ "Actes Granollers. 1820-1823", sessió de 23 d'abril de 1822 (ADB, lligall 81, expedient 8).

¹⁶⁰ Joan CORTADA: *Historia de España...*, vol.III, pàg.375, assenyalava la reforma dels monacals com la guspira que inicià la revolta reialista: *"imprudencias cometidas por las autoridades de la ley, las faltas de esta, y el modo en que fue ejecutada, todo contribuyó al descontento de una clase que no podía ver tampoco con indiferencia la rapidez con que se generalizaba en España el espíritu filosófico."* I el mateix fa ORTIZ DE LA VEGA: *Las Glorias...*, VI, pàg.556-558: *"la revolución había incurrido en el fatal error de enconar sus disidencias con el clero, sin tener en cuenta que una buena parte de este, en todas las grandes conmociones acaecidas en España, había tomado parte muy activa en favor de las públicas libertades. [...] Las huestes realistas, y nadie se ofenda, no iban contra la libertad de la patria ni en favor del yugo extraño. La revolución había puesto la mano impunemente en cosas sagradas, y ahora pagaba la pena de la osadía. Los realistas pedían libertad para su rey, libertad para manifestar su opinión de absolutismo sin tener que sufrir el trágala, libertad para poder ser frailes, como la tenían otros para ser comuneros o masones"*.

¹⁶¹ Una opinió semblant a la nostra a FELIU: *La clerecia...*, pàg.116-117; José M. CUENCA TORIBIO: "Liberalismo y Antiguo Régimen en la Diócesis Urgelense. Una nota (1824)", dins *ICHMC*, pàg.515-519 i Mª Jesús LLAVERO i Daniel RUBIO: "Els bisbes de ponent i el pre-carlisme. Apropament a les cartes pastorals com a documents de difusió d'opinions polítiques" dins Josep M. SOLÉ i SABATÉ (dir): *Literatura, Cultura i Carlisme*, Barcelona, 1995, pàg.89-115 (pàg.97-102 pel Trienni) i TORRAS: *Los alzamientos...*, pàg.130-131 i 318. Pel conjunt de l'estat vegeu TAPIA: "Las relaciones...", pàg.71: *"algunos obispos y sacerdotes, desoyendo la exhortación del cardenal primado, comenzarían a atacar, abierta o veladamente, al régimen liberal, sin darle demasiada oportunidad de probar sus méritos"*. Continua sent imprescindible sobre aquest tema el treball, centrat al País Basc, de MONTOYA: *La intervención...*.

¹⁶² Exemple d'acceptació formal és la pastoral del bisbe de Barcelona, Pablo de Schar de 15 de març de 1820 (publicada al suplement del *Diario de Barcelona*, de 16 de març de 1820) o el jurament de la Constitució, celebrat al palau episcopal el dia 17 de març i el 25 a les parròquies rurals que és realitzaren amb *"cortés complacencia y moderada alegría"*, segons CUENCA: "La Iglesia...", pàg.337.

¹⁶³ Crítiques velades a la pastoral del bisbe de Mallorca, publicada a la *Gaceta de Madrid*, de 25 de maig de 1820. Poden servir de mostra del que pensava el clergat del Trienni, els nombrosos testimonis escrits que deixaren els rectors de poble i que es serven encara als arxius parroquials de Catalunya, per exemple el que cita Ferran BALANZA: "Les lluites civils del segle XIX en els llibres d'òbits de l'Arxiu Parroquial de Martorell (1820-1875)" dins *Guerrillers al Baix Llobregat*, pàg.439-502 (pàg.451-456 per

sector del clergat, sobretot del regular, passaren a ser públiques i contundents¹⁶⁴.

El lligam entre el clergat i la revolta reialista es feia cada cop més patent, i així l'agost de 1822, el Cap Polític demanava a les autoritats eclesiàstiques que "*para lograr la absoluta pacificación de las provincias comprendidas en el distrito de la antigua Cataluña, se coloque al frente de las parroquias dignos y virtuosos eclesiásticos bien avenidos con la Constitución, deponiendo todos los desafectos a las nuevas instituciones*"¹⁶⁵. Per intentar pal·liar una mica la propaganda antiliberal de determinats sectors del clergat, l'any 1822, es prengueren diverses mesures, així l'Audiència obligà els religiosos que passessin per la censura el seus discursos de quaresma, tradicionalment reialistes¹⁶⁶, i el governador de la mitra barcelonesa es dirigí als Degans per tal que "*no permitan en sus Iglesias respectivas se predique sermón alguno sin su expresa licencia y conocimiento de sus doctrinas, quedando responsables del abuso que se cometa*"¹⁶⁷. El problema era que els que havien de prendre aquestes mesures, els bisbes, sovint estaven en desacord amb elles. Els sermons de quaresma marcaren l'inici d'aldarulls reialistes a diferents indrets de Catalunya, i no és gens estrany que provoquessin fortes polèmiques a la premsa:

*"¿En que consiste que habiendo predicado esta cuaresma en Porrera el padre José de Falcet religioso Capuchino conventual de Tarragona muy conocido por su adhesión al sabio sistema que felizmente nos rige y regirá (mal que le pese a fray Anton o a otros de su calaña) han salido aquellos habitantes tan entusiasmados en persecución de los facciosos y en defensa del sagrado código; y que habiendo predicado la misma cuaresma en la Bisbal el padre Hortet prior del convento de san Agustín de la villa de la Selva, haya sido en aquel pueblo y sus inmediatos el principio de la insurrección, saliendo de él el jefe principal de una de las gruesas partidas de defensores de la fe (el célebre Romagosa) muy conocido de tal Prior, y aún hay rumores de que habitaba en su casa?"*¹⁶⁸.

aquesta qüestió) o el que reproduceix Ezequiel GORT: Història de Sant Andreu de la Barca, Barcelona, 1989, pàg.246.

¹⁶⁴ Vegis per exemple les queixes de l'arquebisbe de Saragossa i dels bisbes de Barbastre, Jaca, Tarazona, Albarracín i Terol (només restà per signar el bisbe d'Osca), amb dates de 4 de novembre i 22 de desembre de 1820. Exemplars a l'APR, "PRFVII", vol.22, fol.17-18 i 26-60. Vegeu pel clergat absolutista català FELIU: La clerecia..., pàg.133-165.

¹⁶⁵ Carta datada el 5 d'agost de 1822 (ADiocB, R.650, caps 1822-1). Aquesta observació ja s'havia fet l'any 1821, referida a Castella: "*siendo tan notorio como funesto a la Monarquía el abuso que hacen algunos eclesiásticos de su sagrado ministerio para fomentar directa o indirectamente la sedición*" (circular de 3 de maig de 1821).

¹⁶⁶ ACA-RA, Registre 1.420, expedient 50, caixa 11. Per Girona SAIZ: El Trienio..., pàg.72.

¹⁶⁷ Carta del governador de la Mitra, Juan de Altube al Degà del Penedès, datada a Barcelona, el mes de setembre de 1822 a l'ACPVP-MV. Per la importància social i ideològica del sermó a començaments del segle XIX vegeu Gérard DUFOUR: Sermones revolucionarios del Trienio Liberal (1820-1823), Alacant, 1991, pàg.7-57, que els qualifica de "*primer <Mass Media> del Antiguo Régimen*" (pàg.7) i que, "*con i sin gusto, los españoles del final del antiguo régimen no tenían más remedio que tragar cuantos sermones se les proponía*" (pàg.12).

¹⁶⁸ Diana constitucional, política y mercantil, núm.21, de 19 de maig de 1822, pàg.3. En el núm.23, de 24 de maig, l'acusat fra Joan Hortés responia dient que havia predicat d'acord amb "*las*

Un altre exemple de sermó constitucional el pronuncià el rector de l'Hospitalet de l'Infant:

“Decidme, no os parece que el estado eclesiástico no necesita de alguna reforma? ¿que J.C. fundó los obispados y los curatos tan ricos como estaban? ¿que mandó erigir esos cabildos tan opulentos? [...]. También he oído a algunos que dicen, que desde, que se han hecho estas supresiones que no llueve, que no hay comercio; como si en otros tiempos no hubiésemos visto semejantes cosas y el mundo lleno de curas y frayles. [...]. No lo dudéis no os faltará la religión católica, apostólica, romana y sacerdotes; porque en toda nación bien ordenada no faltan sacerdotes, soldados, doctores, magistrados, nobles, y plebeos. [...]. Habéis de saber que la verdadera religión no consiste en canónigos, archiprestes ni en frayles que Vcristo no vio ninguno en 33 años que vivió, ni mandó que los hubiese; a buen seguro que si viniese por acá solo, y viese alguno de estos se asustaría viéndole vestido con su trage. Mandó J.C. hubiese religiosos, más no instituyó frayles. [...]. Vuelvo a decir estaos tranquilos, escuchad vuestro párroco, y obedeced a las autoridades así supremas como subalternas, que así nos lo manda Cristo, ya que nos vanagloriamos de que somos cristianos.”¹⁶⁹

En canvi, el prior de Pinós, mossèn Josep Fornell, predicava que “no cree en Dios si llueve, mientras reine la Constitución”¹⁷⁰.

No serà gens estrany, doncs, que la propaganda liberal ataquí els sermons incendiàris d'alguns rectors, com ara assenyala Bernat en el seu diàleg amb en Baldiri:

*“No ho conforch, que ben clar parlan
majorment als los sermons;
y a mi sol sempre m'predican
anat á passejà tots,
dient-me que va per terra
tota nostra Religió,
que las Corts y la Regència
es compon de Fracmesons,
que si absolut no s'Fernando
no podrem may anar bons ...
que estem perduts ... y altra cosas
totes pel mateix tenor.”¹⁷¹*

Abans de la quaresma de 1823 es tornà a insistir en la necessitat de censurar els sermons, així el bisbe de Lleida, Simón Antonio de Rentería, obligat per les autoritats constitucionals, s'hagué de dirigir als seu clergat per dir-los que:

“Atendidas las circunstancias políticas de esta Provincia y de las inmediatas, y teniendo presente lo dispuesto en la Real orden de 3 de Mayo de 1821, en el decreto de las Cortes de 29 de Junio de 1822, y en el Código Criminal, relativo a los Predicadores, deseando prevenir todo abuso de la Divina palabra contra la Constitución política de la Monarquía, y contra el actual Gobierno, y evitar toda queja contra los mismos Predicadores, ya proceda de

leyes tanto eclesiásticas, como civiles, [...], hablé de modo inteligible a mis oyentes las verdades eternas”, i que no dormí a la casa de Romagosa sinó a la del rector. Vegeu també PEREA: El comportament ..., pàg.63-71.

¹⁶⁹ “Sermón que predicó el cura del Hospitalet del infante a sus feligreses en la dominica de la S.S. Trinidad del presente año”, reproduït a la Diana constitucional, política i mercantil, núm.36, de 23 de juny de 1822, pàg.2-4.

¹⁷⁰ Diario de Barcelona, núm.296, de 23 d'octubre de 1822.

¹⁷¹ Bernat y Baldiri, Barcelona, Garriga y Aguasvivas, 1820, 17 pàg.

*ignorancia, de mala inteligencia, o de cualquiera otra causa, mandamos, bajo pena de suspensión, que todos los Predicadores de cualquier orden y dignidad que sean, seculares o regulares, escriban sus sermones, que los presenten cuatro días antes de su predicación a los Superiores inmediatos de las Iglesias donde se hayan de predicar, para su reconocimiento; que estos los devuelvan poniendo el visto bueno; y que no se predique de memoria, porque de lo contrario se daría lugar a decir, que una cosa se escribía, y otra se predicaba*¹⁷².

Però tant important com els sermons era la participació activa del clergat en els aixecaments reialistes, tal i com denunciava el Cap polític de Girona el maig de 1822 acusant al clergat de *“ponerse al frente de facciosos unos y auxiliándoles otros”*, i de que *“engañando a los incautos cooperar en envolver a la nación en una guerra civil”*¹⁷³. No es gens estrany, doncs, que la Societat Patriòtica gironina demanés al bisbe que actués contra el clergat anticonstitucional que *“inculcan sagazmente y con mano encubierta doctrinas funestas al estado, [...], propagan especies que arrastran en pos de sí un número considerable de ilusos, víctimas de su ignorancia y de la malicia clerical”*¹⁷⁴. Si continuem amb l'exemple de Girona assenyallem que hem pogut constatar dos tipus de resistències, una passiva i l'altra activa. Pel que fa a la primera, cal fer esment de l'incompliment de l'ordre d'explicar la Constitució o de fer-ho malament, negar-se a pagar els cinc rals mensuals per no prestar el servei a la Milícia; i pel que fa a la segona, des de la fuga de les parròquies i convents, fins a la participació directa en les partides reialistes, especialment a partir de l'estiu de 1822¹⁷⁵. Una situació i comportament que no eren pas exclusius de Girona i que hem pogut constatar arreu de Catalunya¹⁷⁶.

¹⁷² “Nos el D. D. Simón Antonio de Renteria y Reyes”, Lleida, 7 de febrer de 1823, però signat per ordre per Francesc Altemir. Pel comportament de l'episcopat català vegeu MERCADER: *“Orígenes...”*, pàg.115-117.

¹⁷³ Ofici de 28 de maig de 1822 (AHG-ADG, caixa 2).

¹⁷⁴ Document de l'any 1822, servat al lligall 75, secció C de l'Arxiu Diocesà de Girona.

¹⁷⁵ Vegeu la documentació servada a l'AHG-ADG, caixes 1-6, i AdiocG, lligall 75. Pel clergat gironí durant el Trienni vegeu SAIZ: *El Trienio...*, pàg.78-89.

¹⁷⁶ Vegeu el cas del rector de Torà, Antoni Sallarés que fugí d'aquesta vila el 19 d'abril de 1822 per incorporar-se a les partides reialistes (COBERÓ: *Les guerres...*, pàg.20-21), i els nombrosos rectors del Solsonès que feren el mateix (LLORENS: *Solsona...*, pàg.72-73). GORT: *Escala Dei...*, pàg.412 diu que *“els mateixos cartoixans van dirigir directament algunes partides reialistes, com són les d'Antoni Curt i Joan Pujol i, en general, els monjos eren considerats promotors de la contrarevolució al Priorat”*. Vegeu també FIGUEROLA: *Església...*, pàg.39-42. Pel País Basc vegeu MONTROYA: *La intervenció...*, pàg.69-237. També Pedro de URQUINAONA: *España bajo el poder arbitrario de la Congregación apostólica*, Madrid, 1835 (3^a), pàg.37-42: *“nada era más natural que ver a los monges y frailes de España capitaneando las cuadrillas de bandoleros con el deseo de volver a la antigua holganza”*, i REVUELTA: *Política...*, pàg.355-367, que assenyalava que pel clergat la guerra reialista era una mena de *“creuada”* i *“guerra santa”* (pàg.359 i 361), tot i que ell considera que *“no fue una lucha entre creyentes y ateos, entre católicos y no católicos”* (pàg.355). Joaquin COSTA: *Historia crítica de la revolución española*, Madrid, 1992 [1874], edició a cura de Alberto Gil Novales, pàg.180-185 per l'actuació del clergat durant el Trienni, assenyalava respecte de les partides reialistes que *“clérigos les promovian,*

El clergat, després d'un primer any d'aparent neutralitat política, optà majoritàriament pel suport al reialisme¹⁷⁷. Uns donaren suport ideològic com els dominicans Albert Soler i Tomàs Bou, el mercedari Magí Ferrer, el pare Aragonès, o els rectors de Pont d'Armentera, Manuel Miret i de la Pobla de Montornès, Josep Domènech, que “*en tiempos de la revolución se opuso acérrimamente a ella, refutando en el púlpito las malas doctrinas que contra la iglesia y sus dogmas se esparcian*”. Serveixi com exemple el sermó d'un anònim rector de Girona, que tot i que suposat, deixa entreveure per on anaven els trets, així després de desprestigiar la Constitució i els liberals, deia:

*“Causa pública llaman los Exércitos de la Fe a la fe de Jesucristo, y causa pública llaman los Constitucionales a la Constitución. Por eso los de la fe llevan la cinta de “Morir por la Religión” y los otros la de “Constitución o Muerte”, y ¿que cristiano católico dudará ni un momento el partido que debe abrazar? ¿Quien de nosotros no conoce al instante la verdadera causa pública? Ea que vosotros mismos lo habéis de decir. ¿Cual queréis más? ¿La fe o la libertad?. ¿La Religión o el Ateísmo? A Cristo o a la Constitución? Todos gritaron viva la fe de Jesucristo, viva la religión, muera la Constitución. En seguida bajo el cura del púlpito, montó en su caballo y le siguieron todos los mozos del pueblo.”*¹⁷⁸

Altres prenent les armes, com el rector d'Altafulla, Josep Jové, que comandà una companyia de Romagosa¹⁷⁹, Antoni Artés, franciscà de Vic i tinent reialista, Francesc Pallerola frare de Poblet i sergent reialista i capellà a les fortaleses de la Seu, Josep Escoda, seminarista de Falset i sergent reialista, el canonge de Tarragona Manuel Milla, que col·laborà en l'ocupació de la Seu, Ventura Fuster llec mínim que encapçalà la revolta de juliol de 1821 a Manresa, el cartoixà Joan Pujol, que comandà una partida prop de Reus, Ramon Traver vicari de Sant Llorenç de Morunys, que dirigí l'atac a

clérigos les armaban, clérigos se ponían al frente y les ac[ajudillaban con Cristo al cuello y trabuco en mano, inaugurando en nuestra historia el odioso tipo del cura guerrillero, exclusivamente español y mejicano, y que tantos días de luto ha traído después en diferentes ocasiones, sobre esta desventurada patria” (pàg. 183). L'anònim reialista J.M.R.: *Memorias...*, I, pàg. 52-66 camufla la realitat d'aquesta manera: “[los liberales] en todas partes veían curas y frailes al frente de los Realistas, cuando solos tres: Tristany, Coll y el Trapense, mandaban partidas, y reclutaban gente. Es verdad que en otras partidas los había también, más sobre ser muy pocos, ninguna mandaba ni reclutaba, sino que iban de capellanes en ellas” (pàg. 60-61). BLAQUIERE: *Spanish...*, pàg. 602-603, en una carta escrita el juliol de 1822 assenyalava que l'aristocràcia i el clergat estaven al capdavant de la contrarevolució: “*imagino que hauria estat impossible crear una via més efectiva per destruir cada senyal del cristianisme, que posant els seus ministres al capdavant de bandes armades, que ells mateixos havien organitzat prèviament amb el propòsit del pillatge i de l'assassinat. Si aquesta conducta del clergat espanyol no produeix un efecte, fins ara desconegut, des de la fundació del sistema cristià, seria un dels més grans miracles relacionat amb la religió de Crist.*”

¹⁷⁷ Vegeu l'ampli mostreig que presenta ANGUERA: “La ideologia...”, pàg. 99-127, que els divideix en quatre grups: neutres, víctimes, propagandistes i bel·ligerants.

¹⁷⁸ “Sermón que el día 25 de agosto ...” [1822].

¹⁷⁹ Vegeu ANGUERA: “La ideologia...”, pàg. 103-104 i 119-121, FELIU: *La clerecia...*, pàg. 143-162, i ARNABAT: *Liberals...*, pàg. 119-120.

Berga, Mauro Gras, benedictí de Sant Feliu de Guíxols a la partida de Misses, mossèn Corominola de Vic, cap d'una partida reialista a l'Osona¹⁸⁰, també el rector de Verges encapçalà una partida l'estiu de 1822 amb un centenar de joves¹⁸¹, o Roc Canal, rector de Sant Llorenç de Morunys, de 35 anys, que com ell mateix deia:

*“Haber sido de aquellos partidarios que en el mes de Mayo del años próximo pasado [1822] se declararon en Cataluña a favor de su Rey y Religión Santa, entrando en el mismo mes a fuerza armada en las villas de Solsona y de Berga. Le fue preciso para salvar su vida refugiarse a principios de Junio del mismo año en Francia, de donde luego que las circunstancias lo permitieron regresó a su Patria, trabajando en quanto le fue dable en defensa de ella, y desempeñando el cargo de Interventor de las Salinas de Cardona, hasta que acosado por los llamados constitucionales fue obligado a refugiarse en la villa de Prades.”*¹⁸².

Altres com els franciscans de Barcelona donaren refugi als reialistes que passaven per la ciutat¹⁸³. Tot plegat sense comptar els caps de partida més importants com el Trapense, mossèn Benet Tristany o mossèn Antoni Coll. Sobre el paper d'aquest darrer en tenim una bona mostra en el discurs que amb motiu de la seva mort pronuncià Francesc Xarrié, que justificava la participació del clergat dirigint partides reialistes perquè *“la salud del pueblo es la soberana ley, a cuio imperio deben enmudecer las demás”*:

*“Levantó el Estandarte de la Fe al ver, que en medio de descomunales golpes con que la impiedad hacia estremecer los cimientos del Altar y del Trono, no solamente la clase a que pertenecía, sino también toda la Nación, iba a quedar envuelta en sus ruinas. [...] El considerable número de jóvenes decididos que reunió dentro de poco tiempo; la confianza ilimitada que supo inspirarles; la facilidad con que los dirigió en sus empresas; la rapidez que dio a sus movimientos [...]. Así que MOSEN ANTON fue en esta provincia el primero que levantó los ánimos decaídos de los eclesiásticos y seglares que se habían preservado del contagio, de manera que desde luego empezaron a mirarle como un astro luminoso, que en medio de la oscuridad que reinaba, les hacia divisar algunas esperanzas de ver restablecido el orden”*¹⁸⁴.

180 “Actes. Vic. 1820-1823”, sessió de 8 de juliol de 1822.

181 Diana constitucional, política y mercantil, núm.57, d'11 d'agost de 1822, pàg.1.

182 ADPO, lligall 4MP-369.

183 Vegeu el testimoni de POL DE QUIMBERT: Testimonio...,

184 RELACION de las solemnnes exequias que en la Iglesia de Ntra. Sra. de la piedad de la ciudad de Vich los RR. clérigos beneficiados de la misma, celebraron el 25 de octubre en memoria, y en sufragio del alma del R. Diácono, Brigadier de los Reales Exércitos, Don Antonio Coll, muerto en Gerona de resultas de una herida recibida en el bloqueo del fuerte de Hostalrich. Con la oración fúnebre que dijo el R.P. Fr. Francisco Xarrié de la Orden de Predicadores, Lector en Sagrada Teología, Secretario interino de la provincia..., Vic, Ignacio Valls, 1823, que afegia: “pàg.10: *“Feliz una y mil veces tu [Antonio Coll], porque, no habiendo bebido en las impuras fuentes de Rousseau, no leíste en sus contradictorias páginas ese quimérico pacto social. [...] Diácono, con solas las luces de la Fe, y solos cuatro principios, pero de sana moral, ha tenido más previsión que el ilustrado filosofismo; y por esto, lo que vosotros llamáis fanatismo e ignorancia, ha eclipsado las luces de vuestros pretendidos sabios. [...] Por lo mismo que nuestro Diácono es ministro del Dios de paz, toma las armas para acabar con la guerra que vosotros estais haciendo al Santuario. [...] Toma las armas nuestro Diácono, es verdad; pero, para emprender una guerra justa, una guerra necesaria, una guerra defensiva, una guerra por fin que la reclaman la paz, la Religión y la Patria.”* (pàg.10-12). Vegeu l'Annex IV.4

Molts d'altres ocuparen càrrecs de responsabilitat en les juntes reialistes: a la de Cervera hi trobem Felip Minguell (catedràtic de cànons), Ramon Soler i Magí Espigó (capellans); a la de Mora, Cristòfol de Peguerols (guardià dels franciscans), Joan Baptista Descàrrega (prior) i Josep Català (beneficiat de Batea); a la Provincial de Catalunya hi trobem Joan Juer (rector del seminari de la Seu), Julià Ramos i Manuel Sabartés (canonges de la Seu).

L'opció majoritària del clergat secular a favor dels reialistes incidí notablement en la definició dels bàndols a les diferents comunitats rurals, com assenyalava la Diputació de Girona:

“En general el clero de esta Provincia no es muy afecto al sistema Constitucional, habiéndose observado que en algunas poblaciones donde ha habido párroco liberal no ha prendido la rebelión o ha sido muy tarde; y por último que durante las actuales circunstancias y escasez de tropa en la Provincia parece sería impolitico tratar de remoción de párrocos en los pueblos.”¹⁸⁵

Quan parlem d'incidència no ens referim únicament al missatge eclesiàstic o civil que aquests poguessin transmetre, sinó, sobretot, al fet que al seu voltant s'estructurava bona part de la vida social de la comunitat, la parròquia¹⁸⁶. Les almoines, les sopes, els vestits, els préstecs a baix interès, i d'altres aspectes dels quals es beneficiaven tant la pagesia més pobra com la benestant, devien tenir quelcom a veure amb el suport que la pagesia donà a la contrarevolució, com s'encarregava de destacar el baró d'Eroles en el seu Manifest: *“han arruïnat les classes on trobàveu socors i patrocini”¹⁸⁷*. Tot i que cal

¹⁸⁵ Informe de la Diputació de Girona al Cap Polític, amb data de 15 d'octubre de 1822 (ADiocB, R.650, caps 1822-1).

¹⁸⁶ Vegeu Joaquim M. PUIGVERT: *Una parròquia catalana del segle XVIII a través de la seva consuetat*, Barcelona, 1986, especialment, la pàg.27 i el “Pròleg” d'Eva SERRA, pàg.22; i “Parròquia, rectors i societat rural”, dins Josep M. FRADERA (dir): *La gran transformació, 1790-1860*, Barcelona, 1995, pàg.282-301; FIGUEROLA: *Església...*, pàg.35-65 i 99-122; i Antoni LOPEZ QUILLES i Vicent OLMOS: “Rectors i capellans moderns. Aproximació a l'estudi del clergat local a l'Horta-Albufera durant l'Època Moderna”, *Torrens. Estudis i Investigacions de Torrent i comarca*, núm.5 (1986-1987), pàg.103-129. Vegeu, al respecte les reflexions de E.J.HOSBAWM: “Los campesinos y la política”, dins *Los campesinos i la política*, Barcelona, 1976, pàg.6-45 (pàg.34-35 per aquesta qüestió); George RUDÉ: *La multitud en la historia*, Barcelona, 1979, pàg.225-231; John DAVIS: “La Santafede al regne de Nàpols (1799): Guerra social o guerra civil” i Brian FRITZPATRICK: “L'ultrareialisme francès del midi i les seves contradiccions internes”, pàg.75-90 i 115-126, tots dos dins J.M.FRADERA, J.MILLÁN i R.GARRABOU (ed.): *Carlisme i moviments absolutistes*, Vic, 1991. Vegeu, també, l'interessant anàlisi d'Angelo TORRE: “Microanàlisi, potere e vita religiosa nel piemonte di antigo regime”, dins Joseba AGIRREAZKUENAGA i altres: *Storia locale e microstoria: due visioni in confronto*, Bilbao, 1993, pàg.67-81 (pàg.74-80 per aquesta qüestió).

¹⁸⁷ Per exemple, Ezequiel GORT: *Història de la Cartoixa d'Escala Dei*, pàg.414, diu: *“les almoines setmanals i mensual comportaven una despesa de dos mil tres-cents seixanta duros i trenta sis mil pans [sic], i encara força d'altres, entre les que podem comptar, per exemple, les robes que el monestir donava a tots els pobres del Priorat. També ajudava a l'alletament dels nens que les seves mares no podien fer, permetia que els pobres recollissin la fusta caiguda dels boscos, repartia diàriament sopa i*

matissar la suposada influència omnipresent del clergat sobre les decisions de la comunitat rural¹⁸⁸, ja que si bé aquesta influència era certa, això no significava un seguiment cec al rector, ni impedia els enfrontaments entre la col·lectivitat i el rector quan els interessos d'uns i altres no coincidien, ja que si aquesta realment existís no s'explicaria que els pagesos que participaven a la revolta deixessin de pagar delmes, com està demostrat arreu de Catalunya abans, durant i després del Trienni, tant en zones liberals com reialistes¹⁸⁹. Sense que això signifiqui menysprear l'important paper ideològic, polític i militar que una part del clergat català jugà a favor del reialisme durant el Trienni liberal¹⁹⁰.

El cas de Poblet n'és un exemple prou clar, ja que el 26 de novembre de 1822, quan els monjos abandonaren el monestir, el mateix vespre fou assaltat pels pagesos del

pa, proveta de dot a les noies pobres...". En aquest sentit, penso que caldria considerar més el paper de l'Església, sobretot la secular, en el préstec mitjançant els censals a un interès anual del 3%, que permetien a molts pagesos de tirar endavant en situacions difícils, a més, sovint, es concedien prorroques per al pagament d'endarreriments o fins i tot la condonació d'alguna anualitat." Com assenyala, Ignasi TERRADAS: El món històric de les masies, Barcelona, 1982, pàg.133-155: "la religió ha tingut un sentit, un ús, més pragmàtic del que pensa la ideologia liberal i postliberal i del que predica el tradicionalisme de difusió ideològica", destacant-ne la utilització mútua entre pagesia benestant i Església (pàg.143 per la cita). Aquest historiador concreta aquesta qüestió en els beneficis eclesiàstics que, segons ell, eren una forma d'utilitzar en benefici propi (de la pagesia benestant) l'Església. Aquesta pràctica es consolidaria amb la desamortització quan aquesta pagesia adquirí béns desamortitzats i, alhora oferí refugi i almoines al clergat (pàg.143-151). Per això, assenyala GIRALT: "Tradicició...", pàg.162, que "la política liberal de supressió de convents i monestirs i de desamortització de llurs béns no fou ben rebuda pels pagesos benestants que van veure estroncada una font de crèdit a bon preu: un detall més entre els molts que formaren l'atapeïda xarxa de conviccions i interessos que donaren cohesió al bàndol absolutista o carlí".

¹⁸⁸ Sobre la influència real del clergat sobre la població a començaments del XIX hi ha idees força contraposades. Així creuen que cal relativitzar aquesta influència Pere ANGUERA: "Anticlericalisme i irreligió a Reus. Notes per a la seva història durant la revolució liberal", dins Menjacapellans, Conservadors i Revolucionaris, Reus, 1991, pàg.15-51 i "Sobre las limitaciones...", pàg.69-70; Eugeni PEREA: El comportament ...; Josepa BALLBE: "El compliment pasqual a Barcelona a principis del segle XIX (1826-1834)", dins L'Avenc, núm.177 (1994), pàg.32-37; i Ramón del RÍO ALDAZ i Joseba de la TORRE: "Actitudes del campesinado y revolución burguesa en España" dins Santiago CASTILLO (ed.): La Historia Social en España, Madrid, 1991, pàg.353-356. En canvi, creuen que fou important, TERRADES: El món ..., pàg.133-155; FELIU: La clerecia ..., pàg.57 i 158; MILLÁN: Rentistas..., pàg.396-404 i Jaume TORRAS: "el món rural" dins PCHMC, 1, pàg.152 i Liberalismo..., pàg.20. No estariem d'acord amb la visió estreta que dona STENDHAL: El roig i el negre, Barcelona, 1993 (1830), pàg.116, quan assenyala que un dia de festa amb una cerimònia monàrquico-religiosa aparatosa, com la que participà el seu protagonista Julien, "desfà l'obra de cent números dels diaris jacobins".

¹⁸⁹ Vegeu exemples a Josep FONTANA: "Crisi camperola i revolta carlina" dins Recerques, núm.10 (1980), pàg.7-16 (pàg.13 per aquesta qüestió); FELIU: La clerecia..., pàg.76-79; ARNABAT: Els aixecaments ..., pàg.57, i Liberals..., pàg.119-120. GUTIERREZ POCH: "El Trienni ...", pàg.71-72. Altres mostres a RÍO ALDAZ i DE LA TORRE: "Actitudes...", pàg.345-358; RÍO ALDAZ: Orígenes..., pàg.295; Jesús MILLAN: "Resistència antiliberal a la revolució burgesa espanyola: insurrecció popular o moviment subaltern?", dins FRADERA, MILLAN i GARRABOU: Carlisme..., pàg.27-58 (pàg.29 per aquesta qüestió).

¹⁹⁰ D'això, precisament es queixava la Diputació de Girona al seu Cap Polític el 15 d'octubre de 1822: "en general el clero de esta provincia no es muy afecto al sistema constitucional, habiéndose observado que en algunas poblaciones donde ha habido párroco liberal no ha prendido la rebelión o ha sido muy tarde" (Arxiu Diocesà de Barcelona, Registre 650, caps 1822-1)..

voltant que el deixaren nu i cremat, tal i com es queixava el prior: “*diesmado y en tal deplorable estado que no presenta más que un montón de ruinas, efecto de haber querido robar los hierros, ventanas, balcones, maderaje y otros efectos que retienen escandalosamente algunos vecinos de los Pueblos inmediatos a dicho Monasterio*”¹⁹¹.

El batlle de l'Espluga de Francolí relatava així els fets:

“*Algunos vecinos de Vimbodí, acompañados según me han asegurado, de algunos individuos de la Milicia que está destinada en aquel punto, a más de los execrables excesos que cometieron a las Iglesias del suprimido Monasterio de Poblet, atropellaron y mal hirieron a su Portalero Jayme Font en la tarde de ayer. Hoy han continuado tan escandalosos atentados, y como la miseria y el robo se han hecho tan pegadizos desde esta desgraciada revolución, algunas mugeres y muchachos de esta villa [Espluga de Francolí], queriendo seguir el mismo rumbo que los de Vimbodí, han ido allá recogiendo algunos muebles y trastos de lo que aquellos dejaban.*”¹⁹²

L'acció es repetí el dia 22 de març de 1823. L'abat atribuïa la posició dels veïns “*al clamoreo de las lisonjeras voces de libertad e igualdad, sobre hombres rústicos e ignorantes*”¹⁹³. I una cosa semblant passà a Montserrat on els oficials dels miquelets de Terrassa denunciaren “*los escandalosos robos que se están cometiendo de todos los efectos del Monasterio de Montserrate por los habitantes de los pueblos vecinos*”¹⁹⁴. No ens ha d'estranyar gaire si tenim en compte que tant Montserrat¹⁹⁵, com, sobretot, Poblet eren considerats com els epicentres de la revolta reialista que abastava les comarques del Bages, l'Anoia, la Segarra, l'Urgell i la Conca de Barberà:

¹⁹¹ ACA-RA, Registre 1.422, expedient 49, caixa 20. Vegeu les dues exposicions de l'Abat de Poblet al Rei (13 de gener de 1824 i 28 de maig de 1825), a l'AHN, Consejos, lligall 12.051, núm.29, amb àmplia informació sobre les vicissituds de l'Església catalana durant el Trienni. També a l'AHN, Consejos, lligall 51.554-1. Vegeu també, El Eco de Colom, núm.9 de 23 de juny de 1822, parlant de que el 9 de juny de 1822 havien entrat a Tarragona “*24 carros y varios bagajes muy cargados procedentes del Monasterio de Poblet, en los que venian la hermosísima custodia, Santos de Plata, candeleros, lámparas y cruces del mismo metal. Toda la biblioteca, albas, casullas, solios, tálamos, todo lo mejor, y en metálico nueve mil duros*”. Pels conflictes entre els pagesos i el monestir de Poblet vegeu Valentí GUAL: “Poblet i Vimbodí. El plet continu”, comunicació presentada al Congrés Moviments Socials... Informació sobre el tancament de Poblet a REVUELTA: La política..., pàg.66-67, ALTISENT: Història..., pàg.622-623, i TODA: La destrucció..., pàg.78-96.

¹⁹² Carta del batlle de l'Espluga Jaume Guasch, al Comandant d'Armes de Montblanc, amb data de 9 de gener de 1823 (reproduïda, junt a altres correspondència molt interessant sobre aquests fets, per TODA: La destrucció..., pàg.90-95).

¹⁹³ Afirmació que porta a REVUELTA: Política..., pàg.367, a afirmar que: “*el campesinado inculto, hambriento y sometido a vasallaje en los grandes monasterios, o en gran parte de España en general, era materia inflamable para la revolución de carácter social. Si los liberales hubieran enfocado su reforma en este sentido tal vez las partidas realistas no se habrían visto nutridas y apoyadas por la España agraria*”.

¹⁹⁴ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.13, sessió de 2 d'abril de 1823, fol.103.

¹⁹⁵ Vegeu la “*causa contra varios monges y hermitaños del monasterio de Montserrat acusados de haber promovido la facción de varios pueblos contra el sistema constitucional, y de haber facilitado auxilios y municiones a los facciosos*” (Diario de Barcelona, núm.238, de 27 d'agost de 1822, pàg.2.261).

“Si seguimos los primeros pasos de tan horrendos crímenes, veremos ampliamente han sido dimanados y ejecutados por los viles instrumentos y depravados consejos de un dragón de la invidia, de una furia infernal que bomitando el espumarajo de la discordia, ha sacado su maligna cabeza del sacro (otro tiempo) monasterio de Poblet, de un apóstata político, de un frayle ¡A frayles! (no hablo de los buenos), que con vuestras desconcertadas doctrinas, y refinado egoísmo habéis anegado en un mar de desdichas y miserias a una multitud de pueblos, a sin fin de familias que descansaban bajo la protección de las sabias y benéficas leyes constitucionales”¹⁹⁶.

La tibantor entre liberals i eclesiàstics va augmentar en el context de la guerra civil que vivia el país l'estiu de l'any 1822, quan força membres del clergat donaren suport als reialistes i s'agregujà amb l'entrada de l'exèrcit francès, i això facilità les seves detencions i empresonaments. El maig de 1822 s'autoritzà els batlles perquè requisessin els béns i fons de les esglésies i convents com a forma de préstec obligat a l'estat. El mes de novembre de 1822 eren arrestats els caputxins d'Igualada. A finals d'any, els milicians de Santa Coloma saquejaren el santuari de Sant Magí de la Brufaganya, que fou durant molt de temps un refugi de partides reialistes i un centre de propaganda absolutista. Quelcom semblant passava a Barcelona amb els caputxins acusats d'amagar armes, amb els franciscans que foren deportats a Cartagena, o amb els carmelites i caputxins de Manresa, alguns dels quals foren afusellats als Tres Roures:

“En est añ [1822] en una nit lo Jefe Polítich Butrón feu pendrer y embarcar a tota la Comunitat dels franciscanos, y los deportaren a cartagena sensa donar-los temps de res. En altre dia fingiren que en lo Convent de Caputxins [h]avia armas amagadas pera una conspiració y posaren presa a tota la Comunitat. La Comunitat de PP. Caputxins de Vich fou presa, y deportada a esta Ciutat, y la major part fou posada en est Convent del Carme ahont se 'ls subministrà tot lo necessari, sens exigir-los res. Después la nostra Comunitat de Manresa també fou presa ab la Comunitat de Caputxins, y moltes altras personas y deportats tots a esta; y quan arribaren al lloch dit los tres Roures feren separar de la comitiva 24 entre ells dos frares nostres lo P. Valentí Oliveras Sabà, y lo P. fr. Jaume Soler y los feren fusellar. Tots foren conduïts a las atarazanas, despues de alguns dias los posaren en llibertat.”¹⁹⁷

Entre novembre i desembre de 1822 la majoria de convents que restaven foren desallotjats per les autoritats civils i militars catalanes: caputxins de Sant Celoni, Igualada, Arenys de Mar i Barcelona; franciscans de Barcelona, de Jesús, Vilafranca i Gràcia; mercedaris; agustins descalços, servites de Sant Boi de Llobregat i Banyoles; mínims de Granollers; carmelites descalços de Barcelona, Gràcia i Mataró¹⁹⁸. A

¹⁹⁶ Semi-Semanario Ilerdense, núm.6, de 26 de maig de 1822, pàg.5-6.

¹⁹⁷ Crònica de fra Serrahima: Breve relació..., fol.246, l'exposició complerta (fol.246-249) està reproduïda a l'Annex.

¹⁹⁸ Vegeu les informacions a l' AdiocB, “Expedientes e Informaciones”, caixa 1822-I, expedients 641-644. Sobre Sant Boi tenim la descripció del masover Pau Porcet: “*Se ba de auzentar-se lo Señor Rector de sant boy de Llobregat per lo temor del Govern Constitucional, perquè feren matar molts Sacerdots, perquè tal voltas també ho hagueren fet ab ell, que se ba de vê guardar a fins que ba bení lo*

començaments de 1823 l'ajuntament de Tarragona decidí de desallotjar els tres convents que restaven ocupats a la ciutat¹⁹⁹. El pagès Martí Bellsollet de la Selva anotà a la seva llibreta: “*En lo mateix any de 1822, en lo mes de novembre u desembre, tragueren tots los religiosos de tots los convents. A uns los embarcaren y no se sap ahont los portan los que demanaren secularització se'ls concedí, i vestits de capellà; fan plorar los convents herms sens ningun frare ni monjo, tots estan suprimits*”²⁰⁰. Molts dels frares que abandonaren els seus convents a corre-cuita foren processats per col·laboració amb els reialistes, com els quatre que havien fugit del convent de Santa Catalina de Barcelona, o els quatre preveres de Prats de Rei²⁰¹.

L'abril de 1823, arran de la seva participació directa en un aixecament reialista, foren expulsats els trinitaris de Piera i setze d'ells foren empresonats a Barcelona; el mes de maig del mateix any es tancaven els convents dels caputxins de Vilanova i dels franciscans de Vilafranca²⁰². Sovint els membres del clergat detinguts eren “passejats” per diferents pobles on eren objecte d'escarni per part de la població, com el guardià del convent franciscà de Tarragona, que en ser portat a Barcelona, al seu pas pel Vendrell (7 d'octubre de 1822):

*“Se presentaron en dos filas en la carretera unos doscientos atolondrados, que cargaron de oprobios al miserable paciente, gritando como furias, que lo matasen, diciéndose unos a otros: ‘Métele el puñal por ahí detrás’, con otras vergüenzas y atrocidades, que uno se admiraba como lo permitian los jefes conductores.”*²⁰³

Aquesta és la descripció que en fa el superior dels carmelites de Barcelona:

“Tal era el terror que causaban Mina y Rotten, que tothom tenia com una especie de gràcia lo poder ser embarcat, y dpeortat al interior del regne; perquè en ninguna part se cometian las atrocitats y barbaritats que en Cataluña. Lo matar y assassinar capellans y frares era una acció la més heròica que se podia presentar; per axó són moltíssims los frares y capellans que en los últims del añ [1822] y en est de 1823 foren fusellats. En esta de Barcelona avia una

Exèrcit Francès ab Compañía de lo General Valerolas ab lo Exèrcit Reheliste” (CODINA (ed.): Llibre de polítiques..., pàg.244).

¹⁹⁹ Vegeu Acuerdos, 1823-I, vol.30, sessions de 27, 30 i 31 de gener i 3 de febrer, doc.105, 112, 117-121 (AHMT).

²⁰⁰ SIMON TARRES: Pagesos..., pàg.195.

²⁰¹ Vegeu la informació al Diario de Barcelona, núm.320, 321 i 323 de 16, 17 i 19 de novembre de 1822.

²⁰² Vegeu ARNABAT: Liberals..., pàg.120-121; ARAGONES: Los frailes...; BARRAQUER: Los religiosos..., vol.I, pàg.832 i 1.005; FELIU: La clerecia..., pàg.172-174; GUARDIA i ROMERO: “Comunitats...”, pàg.177-178; ARAGONES: Los frailes..., pàg.459-464. Pels aspectes generals d'aquest tema vegeu REVUELTA: Política..., pàg.364-367 i FELIU: La clerecia..., pàg.167-179.

²⁰³ ARAGONÉS: Los frailes..., vol.2, pàg.454. És evident que la descripció està exagerada, però, en tot cas, permet percebre el que podien ser aquestes passejades. Referències a l'embarcament de franciscans cap a Cartagena a ANÒNIM [edició a cura d'OLLÉ]: Successos de Barcelona (1822-1835), pàg.27. La participació dels franciscans en conxorxes reialistes està fora de dubte i es reconegut pels mateixos, vegeu CALLAHAN: Iglesia..., pàg.126.

tartrana que se anomenava la tartrana de Rotten; perquè en lo matí se presentava a la presó feian baixar als que se'ls acomodavan bax lo pretext de conduir-los en altre part, y quan eran fora de la ciutat los feian baxar y los fusillavan. Axó se verificà també ab mols paysans."²⁰⁴

La suposada crueltat dels liberals era sempre descrita amb trets atterradors, tal i com mostra la descripció de la mort de fra Jacint Vilar, carmelita calçat de Manresa, feta l'any 1826:

"[El 16 de novembre de 1822] portant-los a Barcelona presos junt als altres. 3 mesos a Santa Madrona. Després d'ajudant a Sant Fructuós, d'on fou tret per milicians: y resolgueren matar-lo de poch en poch per entretenir-se o divertir-se més, li tragueren els ulls, la pell de la cara de manera la tenia penjant al pit. No se li afiguraba nas se diu qu'estaba sens orelles y alguns añadexen que fins les parts li llevaren y es opinió comú que això li ferien de viu en viu."²⁰⁵

És en aquest context on cal situar la fugida d'un bon nombre de rectors de la diòcesi de Barcelona que foren substituïts per alguns dels que havien demanat la secularització²⁰⁶. El resultat fou que més de cinquanta clergues foren assassinats a finals de 1822 i a començaments de 1823 a la Diòcesi de Barcelona²⁰⁷, cosa que impactà fortament en la pagesia benestant, molt lligada a aquestes persones, tal i com mostra Isidre Mata del Racó²⁰⁸. Alguns regulars optaren per la secularització a corre cuita per salvar la vida²⁰⁹. La repressió no feu excessives distincions, i foren reprimits tant rectors anticonstitucionals com neutrals, com el rector d'Avinyonet, Jacint Palau que s'amagà a les muntanyes de Begues després de l'assassinat del bisbe de Vic pels "temores de los curas", tot i que ell, segons deia, havia:

"Inculcado con mayor esfuerzo la observancia de la Constitución de la Monarquía y obediencia a las leyes y al Gobierno, reprehendiendo agriamente a los que se oponían a la unión, pero siempre con respeto a las leyes divinas y religión Católica. Yo no he disparatado, y siempre he clamado contra los abusos y libertinajes, he procurado que ninguno se desviase y

²⁰⁴ Breve relació..., fol.249.

²⁰⁵ AHCM, carpeta "Crònica de la ciutat. Tres roures".

²⁰⁶ Vegeu la informació corresponent a l'ADiocB, "Informes y Expedientes", caixa 1822-I, expedients 636 i 650 i caixa 1823. Una relació també figura al Diario de Barcelona, de 17 de juny de 1823. Vegeu FELIU: La clerecia..., pàg.167-180; BADA: La cris..., pàg.212; i Pel Penedès ARNABAT: Liberals..., pàg.120-121.

²⁰⁷ AHN, Consejos, lligall 12.051, document, núm.11. Vegeu FELIU: La clerecia..., pàg.167-180. A més REVUELTA: Política..., pàg.364-367, CALLAHAN: Iglesia..., pàg.127, i l'anònim milicià Successos..., pàg.37-38. Pel Penedès ARNABAT: Liberals..., pàg.121, GUTIERREZ POCH: "El Trienni...", pàg.172-173, Pelegrí TORELLÓ: Monografía histórico-pintoresca de la vila de Sant Sadurní d'Anoya, Barcelona, 1909, pàg.31, VIAPLANA: Notes històriques..., pàg.267); de Pierola i de Carme. Galobardes deixà escrit, referint-se a aquests assassinats que "El bàndol dels Constitucioonal anava a les rectories, a cases particulars dient que havien d'anar amb ells i els mataven i els deixaven allà mateix, el mateix que si fossin bèsties" (GALOBARDES: El llibre..., pàg.59-60).

²⁰⁸ MATA: Els Móns..., pàg.186.

²⁰⁹ Vegeu per exemple el cas de Joan Martí carmelita calçat de Barcelona que a finals de novembre decidí de secularitzar-se, una opció aplaudida per Antoni Satorras "porque todo amenaza que van a tener mal tiempo los de su clase" (carta amb data de 25 de novembre de 1822, CA-50 bis, fol.512).

dexase la parroquia."²¹⁰

L'odi era mutu, i així molts eclesiàstics es distingiren per la seva ferocitat vers els liberals²¹¹.

²¹⁰ Carta enviada pel rector d'Avinyonet, Jacint Palau al Bisbe de Barcelona, amb data de 16 de juny de 1823 (ADiocB, Registre 649, capsa 1822-1).

²¹¹ Serveixi com exemple el que succeí a Capellades, el mes de juny de 1823, quan un caputxí va impedir que fos posat en llibertat un milícia pres, Serra i Franch, pel qual s'havia pagat un rescat, tot cridant: "*este es un constitucional, un judío, un ateista, un comunero, un francmasón, un hereje que merece mil muertes, si le matáis, ganareis la indulgencia plenaria; yo os absuelvo y Dios por mí os abrirá las puertas del cielo*". Finalment el milicià fou assassinat (notícia publicada al Constitucional, núm.182, d'1 de juliol de 1823 i relatada per FELIU: La clerecia..., pàg.186).